

บทที่ 4

สภาพและปัญหาการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมในจังหวัดสงขลา

การศึกษาศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลาใน 3 ประเด็นดังต่อไปนี้

1. ลักษณะการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลา
2. สภาพการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลา
3. ปัญหาการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลา

ลักษณะการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลา

การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลา ดำเนินการตามนโยบายของแม่กองบาลีสนามหลวง แม่กองธรรมสนามหลวง และกรมการศาสนาในส่วนที่ว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา มีลักษณะการจัดการศึกษาดังนี้

1. การศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณรแบ่งออกเป็น 2 ระบบ จำแนกออก 3 แผนกคือ

1.1 การศึกษาแผนกนักธรรม มีสำนักศาสนศึกษาที่เปิดสอนทั้งหมดจำนวน 68 แห่ง โดยในระดับนักธรรมชั้นตรีเปิดสอนในสำนักศาสนศึกษาทุกแห่งผู้เรียนส่วนใหญ่เป็นพระนวกะซึ่งเป็นพระบวชใหม่ในพรรษาซึ่งส่วนใหญ่จะลาสิกขาส่วนระดับนักธรรมชั้นโท และนักธรรมชั้นเอก เปิดสอนเฉพาะในสำนักศาสนศึกษาที่มีครูผู้สอนพร้อมในบางอำเภอ ได้แก่ สำนักศาสนศึกษาในอำเภอเมืองคือวัดชัยมงคล วัดโพธิ์ปฐมาวาส อำเภอหาดใหญ่ คือ วัดมัทตมังคลาราม วัดหาดใหญ่สัตตาราม วัดหงษ์ประดิษฐาราม อำเภอระโนด วัดราษฎร์บำรุง อำเภอกระแสสินธุ์ วัดเอก อำเภอรัตภูมิคือวัดใหม่ทุ่งคา ส่วนสำนักศาสนศึกษาในอำเภอบางกล้า และอำเภอที่เหลือที่ไม่ได้เปิดสอนแต่ก็ได้ดำเนินการให้พระภิกษุสามเณรเรียนด้วยตนเอง ปัจจุบันการจัดการศึกษาแผนก

นักธรรมของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลาได้รับความสนใจจากพระภิกษุสามเณรน้อยลง จากสถิติจำนวนพระภิกษุสามเณรผู้เข้าสอบนักธรรมของสำนักศาสนศึกษาต่าง ๆ ในจังหวัดสงขลา ระหว่างปีการศึกษา พ.ศ. 2542 - 2545 ผู้เรียนนักธรรมชั้นตรีมีจำนวนลดลงทุกปี ส่วนนักธรรมชั้นโทและนักธรรมชั้นเอก บางปีก็ลดลงบางปีก็เพิ่มขึ้น สำหรับจำนวนผู้เข้าสอบแผนกนักธรรมระหว่างปีการศึกษา 2542 - 2545 มีผู้สมัครเข้าสอบรวม 6,943 รูป จำแนกผู้เข้าสอบตามระดับชั้นในแต่ละปีการศึกษามีดังนี้

ตาราง 1 จำนวนผู้เข้าสอบนักธรรมระหว่างปี 2542 - 2545

ผู้เข้าสอบนัก ธรรม	ปีการศึกษา				รวม
	2542	2543	2544	2545	
ชั้นตรี	1,358	1,294	1,182	1,182	5,016
ชั้นโท	334	341	312	371	1,358
ชั้นเอก	126	163	141	139	569
รวม	1,818	1,798	1,635	1,692	6,943

ที่มา: สถิติผลการสอบธรรมหลวงของสนามหลวงแผนกธรรม 2542 - 2545

1.2 การศึกษาแผนกบาลี มีสำนักศาสนศึกษาจำนวน 10 แห่ง แต่เปิดทำการเรียนการสอนอยู่เพียง 5 แห่ง ส่วนที่เหลืออีก 5 แห่งไม่ได้เปิดทำการเรียนการสอน แต่ส่งพระภิกษุสามเณรเข้าสอบ สำหรับจำนวนผู้เข้าสอบบาลีระหว่างปีการศึกษา พ.ศ. 2543 - 2546 จำแนกออกตามปีการศึกษาดังได้นี้

ตาราง 2 จำนวนผู้เข้าสอบบาลีระหว่างปี 2543 - 2546

ปี	ประโยค/จำนวนผู้เข้าสอบบาลีสนามหลวง								รวม
	ป.ธ.1-2	ป.ธ.3	ป.ธ.4	ป.ธ.5	ป.ธ.6	ป.ธ.7	ป.ธ.8	ป.ธ.9	
2543	124	34	26	15	1	4	9	1	214
2544	93	37	18	15	3	2	2	-	170
2545	115	39	23	20	11	2	8	-	218
2546	126	24	21	19	11	8	4	1	214

ที่มา : สำนักงานเลขาธิการแม่กองบาลีสนามหลวง 2543 - 2546

1.3 การศึกษาแผนกสามัญศึกษา การศึกษาแผนกนี้คณะสงฆ์จังหวัดสงขลาเป็นผู้ดำเนินการเอง เพียงแต่มอบหมายให้วัดจัดการศึกษาตนเองตามความสามารถและความสมัครใจของเจ้าอาวาส ปัจจุบันในจังหวัดสงขลา มีโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญจำนวน 5 แห่ง (กรมการศาสนา 2544) คือ โรงเรียนพุทธวิทยา วัดจะทิ้งพระ อำเภอสิงหนคร โรงเรียนหลวงพ่อเดิมประสิทธิชัย วัดเอก อำเภอกระแสดินธุ์ โรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดมณีมาวาส อำเภอเมือง โรงเรียนพระปริยัติธรรมถาวรวิทยาลัย อำเภอหาดใหญ่ เปิดสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และ โรงเรียนแสงทองวิทยารธรรม วัดหัวป้อมใน อำเภอเมือง เปิดสอนตั้งแต่มัธยมศึกษาตอนต้นจนถึงชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย การศึกษาแผนกนี้ในจังหวัดสงขลาได้รับความสนใจจากพระภิกษุสามเณรไม่มากนัก สังเกตได้จากจำนวนผู้เรียนแผนกสามัญศึกษาระหว่างปีการศึกษา 2544 -2546 มีจำนวนเพียง 488 รูปซึ่งจำแนกออกตามชั้นเรียนในแต่ละปีการศึกษาได้ดังนี้

ตาราง 3 จำนวนผู้เรียนแผนกสามัญศึกษาระหว่างปี 2544 - 2545

ปีการศึกษา	จำนวนนักเรียน						รวม
	ม.1	ม.2	ม.3	ม.4	ม.5	ม.6	
2544-45	117	55	54	17	8	8	259
2545-46	79	78	32	18	14	8	229

ที่มา : ฝ่ายการศึกษาปริยัติธรรม กรมการศาสนา 2545

2. การจัดการศึกษาสำหรับประชาชน คณะสงฆ์จังหวัดสงขลาได้จัดการศึกษาสำหรับประชาชน 2 ประเภทคือ

2.1 การศึกษาแผนกธรรมศึกษา ดำเนินการโดยพระภิกษุในสำนักศาสนศึกษาร่วมมือกับสถาบันการศึกษาในจังหวัดสงขลา เปิดสอนตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาชั้นตรีถึงระดับมัธยมศึกษาชั้นเอก ผู้เรียนคือนักเรียน นักศึกษา และประชาชน โดยเปิดสอนตามสถานศึกษาต่าง ๆ โดยมีพระภิกษุสามเณร และครูเป็นผู้สอน สอนตามหลักสูตรแผนกธรรมของพระภิกษุมีการปรับเปลี่ยนบางวิชา มีเวลาในการเรียนการสอนประมาณ 4 เดือน การวัดผลและการประเมินผล ทางแม่กองธรรมสนามหลวงเป็นผู้กำหนด ปัจจุบันมีสำนักศาสนศึกษาเปิดสอนธรรมศึกษาจำนวน 41 แห่งคือ สำนักศาสนศึกษาในเขตหาดใหญ่จำนวน 8 แห่ง อำเภอเมืองจำนวน 6 แห่ง อำเภอสิงหนครจำนวน 4 แห่ง อำเภอดงหยองจำนวน 3 แห่ง อำเภอสะบ้าย้อยจำนวน 2 แห่ง อำเภอบางกล่ำจำนวน 2 แห่ง อำเภอนาหม่อมจำนวน 2 แห่ง อำเภอเทพาจำนวน 2 แห่ง อำเภอสติงพระจำนวน 2 แห่ง อำเภอรัตภูมิจำนวน 2 แห่ง อำเภอดวนเนียงจำนวน 2 แห่ง อำเภอระโนดจำนวน 1 แห่ง อำเภอจะนะจำนวน 1 แห่ง อำเภอสะเดาจำนวน 1 แห่ง อำเภอจะนะจำนวน 1 แห่ง และในอำเภอกระแสสินธุ์จำนวน 1 แห่ง ในปัจจุบันการศึกษาแผนกธรรมศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลา มีผู้สนใจเรียนพอสมควร ซึ่งจำนวนผู้สอบแผนกธรรมศึกษาระหว่างปีการ

ศึกษา 2543 - 2545 จำแนกออกตามระดับชั้นเรียนได้ดังนี้

ตาราง 4 จำนวนผู้เรียนธรรมศึกษาระหว่างปี 2543 - 2545

ปีการศึกษา	ชั้น/จำนวนผู้สอบ			รวม
	ชั้นตรี	ชั้นโท	ชั้นเอก	
2543	8,521	2,998	705	12,230
2544	10,954	3,384	916	15,254
2545	10,209	4,580	584	15,373

ที่มา : สำนักงานเลขาธิการเจ้าคณะจังหวัดสงขลา

2.2 ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ปัจจุบันมีศูนย์ที่อยู่ในความดูแลคณะสงฆ์จังหวัดสงขลาจำนวน 17 แห่งโดยคณะสงฆ์ได้มอบหมายให้วัดที่จัดตั้งศูนย์เป็นผู้ดำเนินการ โดยเปิดสอนวิชาธรรมะ พุทธประวัติ และศาสนพิธีต่างๆ อันเป็นการส่งเสริมพัฒนาเยาวชน ทางด้านศีลธรรม และการปฏิบัติ ใช้ระยะเวลาเรียนประมาณ 5 - 8 เดือน และทางศูนย์แต่ละแห่งเปิดรับสมัครเยาวชนที่สนใจให้เข้ามาศึกษาในปีการศึกษา 2545 มีผู้เรียนจำนวนนักเรียน 6,385 คน (สัมภาษณ์ สมนึกเพชรสมบูรณ์ . นักวิชาการ 6 ว. 30 เมษายน 2546)

สภาพการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลา

การศึกษาสภาพการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลา ผู้วิจัยได้ศึกษาสภาพการจัดการศึกษาดังนี้

1. สภาพด้านปัจจัยทางการศึกษาพระปริยัติธรรม
2. สภาพด้านกระบวนการศึกษาพระปริยัติธรรม
3. สภาพด้านผลผลิตทางการศึกษาพระปริยัติธรรม

1. สภาพด้านปัจจัยทางการศึกษาพระปริยัติธรรม

จากการศึกษาปัจจัยทางการศึกษา 5 ด้านพบสภาพปัจจัยทางการศึกษาคือ

1.1 ด้านผู้บริหารคณะสงฆ์ จากการศึกษาผู้บริหารคณะสงฆ์ 10 รูป ส่วนใหญ่มีอายุค่อนข้างสูงระหว่าง 66 - 80 ปี จำนวน 6 รูป ช่วงอายุระหว่าง 51 - 65 ปี มีจำนวน 3 รูป และช่วงอายุระหว่าง 35 - 50 ปี มีจำนวนหนึ่งรูป ผู้บริหารคณะสงฆ์เหล่านี้มีวุฒิการศึกษาแผนกธรรมระดับนักธรรมชั้นเอก จำนวน 8 รูป จบนักธรรมชั้นโท จำนวน 2 รูป ส่วนแผนกบาลี ผู้บริหารคณะสงฆ์จำนวนครึ่งหนึ่งมีวุฒิการศึกษาแผนกบาลี โดยจบระดับประโยค ป.ธ. 4 จำนวน 2 รูป ประโยคป.ธ. 3 ป.ธ. 6 และป.ธ. 8 ระดับละ 1 รูป เมื่อพิจารณาถึงวุฒิการศึกษา แผนกสามัญ ผู้บริหารคณะสงฆ์จบการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และ 6 จำนวน 6 รูป ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 1 รูป ระดับปริญญาตรีจำนวน 1 รูป และระดับปริญญาโทจำนวน 2 รูป ส่วนตำแหน่งทางการปกครอง ผู้บริหารคณะสงฆ์ ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดจำนวน 1 รูป เจ้าคณะอำเภอจำนวน 8 รูป และเลขานุการเจ้าคณะจังหวัดจำนวน 1 รูป ส่วนทางด้านผู้บริหารสำนักศาสนศึกษา 15 รูป ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 35- 50 ปี จำนวน 9 รูป อายุระหว่าง 51- 65 ปี จำนวน 6 รูป และมีช่วงอายุระหว่าง 66 - 80 ปี จำนวน 1 รูป ผู้บริหารสำนักศาสนศึกษาเหล่านี้มีวุฒิการศึกษาในระดับนักธรรมชั้นเอกทั้งหมด ส่วนวุฒิการศึกษาแผนกบาลี ผู้บริหารสำนักศาสนศึกษาที่มีความรู้แผนกบาลีจำนวน 9 รูป โดยจบระดับประโยค ป.ธ. 5 จำนวน 3 รูป จบประโยค ป.ธ. 3 และประโยค ป.ธ. 7 จำนวน 2 รูป จบระดับประโยค ป.ธ. 4 และป.ธ. 8 ระดับละ 1 รูป โดยเมื่อพิจารณาถึงวุฒิการศึกษาแผนกสามัญ ผู้บริหารสำนักศาสนศึกษาจบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และ 6 จำนวน 9 รูป ระดับมัธยมศึกษาจำนวน 1 รูป และระดับปริญญาตรีจำนวน 5 รูป ส่วนตำแหน่งทางการปกครอง ผู้บริหารสำนักศาสนศึกษาดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอจำนวน 1 รูป เจ้าคณะตำบลจำนวน 8 รูป เจ้าอาวาสจำนวน 3 รูป เลขานุการเจ้าคณะอำเภอจำนวน 1 รูป และเลขานุการรองเจ้าคณะจังหวัดจำนวน 1 รูป ไม่มีตำแหน่งทางการปกครอง อีก 1 รูป

1.2 ด้านครูผู้สอน จากการศึกษาครูจำนวน 10 รูป ครูส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 20 - 30 ปี จำนวน 4 รูป อายุระหว่าง 31- 40 ปี จำนวน 3 รูป อายุระหว่าง 41- 50 ปี จำนวน 3 รูป ในด้านวุฒิการศึกษาของครูสอนแผนกบาลีทุกรูปมีความรู้บาลีตั้งแต่ประโยคป.ธ. 3 และนักธรรมชั้นเอก ส่วนความรู้แผนกสามัญของครูไม่มีการกำหนด ด้านวุฒิการศึกษาของครูสอนแผนกนักธรรมหมดจบนักธรรมชั้นเอก แผนกบาลี ครูมีวุฒิการศึกษาแผนกบาลีจำนวน 8 รูป คือ จบประโยค ป.ธ. 3 จำนวน 2 รูป ประโยคป.ธ. 4 จำนวน 1 รูป ประโยค ป.ธ. 6 จำนวน 3 รูป และประโยค ป.ธ. 7 - 8 จำนวน 2 รูป ไม่มีวุฒิการศึกษาแผนกบาลีแผนกบาลีจำนวน 2 รูป สำหรับแผนกสามัญ ครูจบระดับประถมปีที่ 4 และ 6 จำนวน 3 รูป ระดับมัธยมศึกษาจำนวน 4 รูป ระดับปริญญาตรี จำนวน 2 รูป และระดับปริญญาโท จำนวน 1 รูป ด้านอาชีพของครอบครัว ครูผู้สอนมาจากครอบครัวที่ประกอบอาชีพกสิกรรมจำนวน 8 รูป และอาชีพรับจ้างจำนวน 2 รูป ด้านตำแหน่ง ครูผู้สอน ที่ทำหน้าที่สอนและเป็นผู้เรียนไปด้วยมีจำนวน 8 รูป ทำหน้าที่ครูและทำหน้าที่ฝ่ายปกครองไปด้วยมีจำนวน 2 รูป สำหรับระยะเวลาในการทำงาน สอนเป็นระยะเวลา 2 - 6 ปี จำนวน 9 รูป และสอนระยะเวลา 18 ปี มีจำนวน 1 รูป

1.3 ด้านผู้เรียน จากการศึกษากลุ่มตัวอย่างผู้เรียนจำนวน 39 รูป พบว่า ผู้เรียนส่วนใหญ่มีช่วงอายุระหว่าง 13 - 20 ปี มีจำนวน 20 รูป ช่วงอายุระหว่าง 21 - 30 ปี จำนวน 13 รูป อายุระหว่าง 31 - 40 ปี จำนวน 3 รูป อายุระหว่าง 41-50 ปี มีจำนวน 1 รูป และอายุมากกว่า 51 ปี มีจำนวน 2 รูป ด้านอาชีพของครอบครัว ผู้เรียนมาจากครอบครัวที่ประกอบอาชีพกสิกรรม จำนวน 30 รูป อาชีพรับจ้างจำนวน 8 รูป และ อาชีพค้าขายจำนวน 1 รูป เมื่อพิจารณาถึงภูมิลำเนาปรากฏว่าผู้เรียนส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตชนบทจำนวน 37 รูป และมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตเมืองจำนวน 2 รูป และผู้เรียนมีวุฒิการศึกษาสูงสุดสายสามัญ ส่วนใหญ่จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และ 6 จำนวน 24 รูป ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นจำนวน 8 รูป ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายจำนวน 6 รูป และสูงกว่ามัธยมศึกษาตอนปลายจำนวน 1 รูป โดยมีสถานภาพเป็นสามเณรจำนวน 20 รูป และเป็นพระภิกษุจำนวน 19 รูป

1.4 ด้านงบประมาณ งบประมาณที่ใช้ในการจัดการศึกษาของสำนักศาสนศึกษาในจังหวัดสงขลามาจากแหล่งงบประมาณคือ กองทุนการศึกษาของคณะสงฆ์ ซึ่งงบประมาณส่วนนี้พระสังฆาธิการ คือเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส ได้ร่วมกันบริจาคตั้งเป็นกองทุนเพื่อการศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ โดยนำเอาดอกผลมาจ่ายเป็นเงินช่วยเหลือแก่วัดที่ส่งผู้เรียนเข้าสอบโดยจัดสรรปีละ 20 บาท / รูป และจากกรมการศาสนาที่จัดสรรให้เป็นรายปีโดยจ่ายผ่านทางสำนักงานเจ้าคณะจังหวัดในเดือนกันยายนของทุกปี โดยในปีการศึกษา 2545 ได้จัดสรรงบให้สำนักศาสนศึกษาจังหวัดสงขลาทั้งหมด 729,750 บาทถ้วน (บัญชีจัดสรรเงินอุดหนุนโรงเรียนพระปริยัติธรรม จังหวัดสงขลา งวดที่ 2, 2545.) โดยทางสำนักงานเลขานุการเจ้าคณะจังหวัดได้นำงบประมาณดังกล่าวมาจัดสรรให้กับสำนักศาสนศึกษาต่าง ๆ ในภายหลัง ซึ่งในปีการศึกษา 2545 ทางสำนักศาสนศึกษาต่าง ๆ ได้รับการจัดสรรงบประมาณคือ แผนกนักธรรมได้รับงบประมาณเฉลี่ย 57 บาท / ต่อรูป / ต่อปี แผนกบาลีได้งบประมาณเฉลี่ย 250 บาท / ต่อรูป / ต่อปี (บัญชีจัดสรรเงินอุดหนุนโรงเรียนพระปริยัติธรรม จังหวัดสงขลา งวดที่ 2, 2545.) แผนกสามัญได้รับการจัดสรรต่างหาก ส่วนงบประมาณของวัด ก็ได้จากการบริจาคของประชาชน และเงินจากผลประโยชน์ของวัด สำหรับการใช้จ่ายงบประมาณ ทางสำนักศาสนศึกษานำงบประมาณไปใช้จ่ายในด้านต่าง ๆ คือ จ่ายค่าอุปกรณ์การเรียนการสอน และจ่ายค่านิตยภัตสำหรับครู-อาจารย์

1.5 ด้านหลักสูตร สภาพของหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์จำแนกตามแผนกการศึกษาคือ แผนกบาลี ใช้หลักสูตรตามส่วนกลางทุกประโยค ซึ่งหลักสูตรดังกล่าวใช้มานาน เนื้อหาบางประโยคไม่มีการปรับปรุงมาตั้งแต่ยุคมหาธาตุวิทยาลัย บางประโยคคือ ประโยค ป.ธ. 5 , 6 , 9 มีการปรับปรุงมานานกว่า 60 ปี ผู้บริหาร และครูผู้สอนส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับเนื้อหาหลักสูตรในปัจจุบันเพราะบางส่วนไม่สอดคล้องกับพระไตรปิฎก ไม่เหมาะกับผู้เรียนและสภาพสังคมในปัจจุบัน ส่วนผู้บริหารและครูผู้สอนบางส่วนเห็นด้วยกับหลักสูตรเพราะเห็นว่า การศึกษาภาษาบาลีเป็นการศึกษาเพื่อสร้างศาสนทายาทให้กับพระพุทธศาสนาและสังคมพระสงฆ์ การศึกษาภาษาบาลีเป็นการศึกษาเพื่อใช้เป็นแนวทางไปสู่การค้นคว้าหาหลักฐานของ

หลักสูตรทางพระพุทธศาสนาจากพระไตรปิฎกเพื่อหาเหตุผลทางศาสนา ส่วนแผนกนักธรรมให้หลักสูตรของแม่กองธรรมสนามหลวงที่ใช้มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475 ส่วนหนังสือที่ใช้อ่านประกอบทางสำนักศาสนศึกษาแต่ละแห่งจัดหามาให้ผู้เรียนเท่าที่งบประมาณจะมี ในส่วนของแผนกสามัญศึกษาให้หลักสูตรตามระเบียบว่าด้วยหลักสูตรการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม ตามแบบที่กรมวิชาการกำหนด

จากสภาพปัจจัยทางการศึกษาจะเห็นได้ว่า ผู้บริหารคณะสงฆ์ส่วนใหญ่อยู่ในวัยที่สูงอายุทำให้มีจุดอ่อนด้านความตื่นตัวในการทำงานด้านการศึกษา อายุ และพื้นฐานทางด้านการศึกษาของผู้บริหารจึงมีส่วนสำคัญในการพัฒนาการศึกษา ผู้บริหารส่วนใหญ่ยังยึดรูปแบบและแนวทางการจัดการศึกษาแบบเก่า และตำแหน่งด้านการปกครองของผู้บริหารก็ถือว่ามีส่วนสำคัญต่อการบริหารการศึกษา เนื่องจากทำให้เกิดการทำงานซ้อนกันเพราะผู้บริหารส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับงานด้านการปกครองมากกว่างานทางด้านการศึกษา สำหรับครูผู้สอนส่วนใหญ่แม้จะมีอายุอยู่ในวัยทำงานแต่มีปัญหาด้านประสบการณ์ ความรู้และความสามารถ เพราะครูส่วนใหญ่จบการศึกษาขั้นพื้นฐานสามัญเพียงระดับประถมศึกษา ทำให้ไม่เข้าใจวิธีการในการจัดการเรียนการสอนให้กับผู้เรียนยุคใหม่ ในส่วนของผู้เรียนมีข้อสังเกตที่ได้จากการศึกษาคือ ผู้เรียนส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุของความเป็นวัยรุ่น และมาจากครอบครัวที่ประกอบอาชีพการเกษตรอันบ่งชี้ได้ว่า ผู้ที่เรียนในระบบการศึกษาของพระสงฆ์นั้นส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา สำหรับงบประมาณที่ใช้การจัดการศึกษา ก็มาจากแหล่งเงินงบประมาณที่กระจายจ่ายไม่เป็นกลุ่มก้อนและระยะเวลาของการจ่ายก็ไม่แน่นอน ทำให้ไม่สะดวกในการนำเอางบประมาณมาพัฒนาสำนักศาสนศึกษา และหนังสือประกอบหลักสูตรที่สำนักศาสนศึกษานำมา ใช้ประกอบการศึกษาก็เป็นหนังสือเก่า และพิมพ์จากหลายสำนักพิมพ์ซึ่งผู้เรียนจัดหาเองเพราะสำนักศาสนศึกษาไม่ได้จัดหาหนังสือเรียนให้กับผู้เรียน ทำให้การเรียนการสอนไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

2. สภาพด้านกระบวนการการศึกษาพระปริยัติธรรม

จากการศึกษาสภาพการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลาทำให้จำแนกกระบวนการศึกษาได้ดังนี้

2.1 เป้าหมายทางการศึกษา แผนกบาลีมีเป้าหมายในการจัดการศึกษา เพื่อต้องการให้ผู้เรียนมีความรู้ไวยากรณ์ และภาษา สำหรับเป็นแนวทางนำไปศึกษาพระไตรปิฎกให้มีความรู้ความเข้าใจภาษาบาลีด้านวรรณคดี และสารัตถธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เพื่อต้องการให้ผู้เรียนใช้เป็นพื้นฐานในการเรียนต่อในแผนกสามัญในระดับที่สูงขึ้น เพื่อต้องการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และต้องการให้พระภิกษุสามเณรนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาไปเป็นแนวทางแห่งการประพฤติและปฏิบัติ ส่วนแผนกนักธรรม มีเป้าหมายในการจัดการศึกษา เพื่อต้องการให้ผู้เรียนได้ศึกษาพระพุทธศาสนาในเชิงประวัติศาสตร์ เพื่อให้ทราบความเป็นมาของพระพุทธศาสนาพร้อมทั้งพุทธวิธีในการปฏิบัติเพื่อนำไปสู่เป้าหมายแห่งการพ้นทุกข์เจริญรอยตามพระพุทธเจ้า เพื่อต้องการให้ผู้เรียนได้ศึกษาหลักพระธรรมวินัย เพื่อจะได้นำไปปฏิบัติให้ถูกต้อง และในส่วนของการศึกษาแผนกสามัญ คณะสงฆ์และผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ วางเป้าหมายของการศึกษาแผนกไว้เพื่อพัฒนาพระภิกษุสามเณร ให้มีความรู้ความสามารถทั้งทางคดีโลกและทางคดีธรรม สามารถนำความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมไปประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่หลักธรรม และใช้ในการดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับสภาพของสังคมในปัจจุบัน และเพื่อสร้างความพร้อมให้กับผู้เรียนที่ไม่สามารถอยู่ครองเพศเป็นพระภิกษุสามเณรให้มีความพร้อมในการดำรงตนอยู่ในสังคม

2.2 การบริหารและการจัดการ การจัดโครงสร้างการบริหารการศึกษาคณะสงฆ์จังหวัดสงขลายังไม่ชัดเจน เพราะผู้บริหารสำนักศาสนศึกษาส่วนมากเป็นพระภิกษุที่ทำงานฝ่ายปกครอง การบริหารและจัดการศึกษาจึงอยู่ในลักษณะที่ต่างวัดต่างจัดการศึกษาตนเอง คณะสงฆ์มีบทบาทเพียงแจ้งกำหนดเวลาและการจัดสถานที่สอบ ซึ่งเป็นผลอันเนื่องมาจากโครงสร้างทางการศึกษาที่ยังผูกติดอยู่กับฝ่ายปกครอง ผู้บริหารสำนักศาสนศึกษาระดับตำบลส่วนใหญ่มาจากฝ่ายปกครอง คือเจ้าคณะตำบล ซึ่งไม่ใช่ผู้รับผิดชอบงานด้านการศึกษามาตั้งแต่ต้น สำหรับในส่วนของสำนักศาสนศึกษาแผนกบาลีส่วนใหญ่ ก็จัดตั้งขึ้นตามความสามารถของเจ้าอาวาส และจัดกันเองภายในวัด มีเจ้าอาวาสเป็นเจ้าสำนักศาสนศึกษา ครู และผู้เรียนส่วนใหญ่ก็เป็นพระภิกษุภายในวัด ส่วนการศึกษาแผนกสามัญ ระบบการบริหารภายในโรงเรียนยังไม่ชัดเจน เพราะปัญหาด้านปัจจัยทางการศึกษา คือ คน และงบประมาณ

2.3 สภาพด้านการเรียนการสอน พระปรีดีธรรมของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลามีสภาพการเรียนการสอนแต่ละแผนกแตกต่างกันคือแผนกบาลี การเรียนการสอน ยังคงยึดรูปแบบตามส่วนกลาง คือเน้นการท่องจำ การแปลตามแบบเรียน ไม่เน้นให้ทำกิจกรรมเกี่ยวกับการเรียนการสอน ครูอาจารย์ยังเน้นให้ผู้เรียนแปลให้ฟังแล้วอธิบายเพิ่มเติม เวลาเรียนใช้ช่วงบ่ายตั้งแต่เวลา 13.00 นาฬิกา ถึง 15.00 นาฬิกา หยุดวันโกนและวันพระ ส่วนแผนกนักธรรม การเรียนการสอนยังยึดครูเป็นศูนย์กลาง ผู้สอนยังเน้นให้ผู้เรียนท่องจำ และเขียนปัญหา ครูตรวจแล้วเฉลย สำนักศาสนศึกษาในเขตอำเภอหาดใหญ่ อำเภอเมือง อำเภอรัตภูมิ อำเภอระโนดอำเภอกระแสดินธุ์ และอำเภอสิงหนคร เปิดสอนตั้งแต่นักธรรมชั้นตรีถึงนักธรรมชั้นเอก ส่วนสำนักศาสนศึกษาที่อยู่ในเขตอำเภอรอบนอกส่วนใหญ่เปิดสอนเฉพาะนักธรรมชั้นตรี สำหรับนักธรรมชั้นโท และชั้นเอกผู้เรียนศึกษากันเอง สภาพการเรียนการสอนมีลักษณะสอนเพื่อให้ผู้เรียนสอบได้มากกว่าสอนให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ และนำไปสู่การปฏิบัติสังเกตได้จากสำนักศาสนศึกษาหลายแห่งจัดอบรมให้ผู้เรียนก่อนสอบเพียง 10-15 วัน แล้วส่งเข้าสอบโดยไม่ได้เรียน การเรียนการสอนแผนกกรรมส่วนใหญ่เปิดสอนเฉพาะในช่วงเข้าพรรษาเท่านั้น สำหรับแผนกสามัญศึกษา โรงเรียนทุกแห่งเปิดสอนตามระเบียบของการจัดการศึกษาแผนกสามัญ สภาพการจัดการศึกษาแผนกสามัญของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลาโดยทั่วไปยังไม่สามารถจัดการศึกษาได้ตามมาตรฐานของระเบียบของกรมการศาสนา เพราะยังขาดแคลนบุคลากรและอุปกรณ์การเรียนการสอน

2.4 สภาพด้านการวัดผลและการประเมินผล การศึกษาแผนกบาลี ดำเนินการโดยแม่กองบาลีสนามหลวง และแผนกนักธรรมดำเนินการโดยแม่กองธรรมสนามหลวง ส่วนรูปแบบการวัดผลและการประเมินผล แผนกบาลีใช้ระเบียบของการวัดผลและการประเมินผลปี พ.ศ. 2487 (สำนักงานเลขาธิการแม่กองบาลีสนามหลวง 2546 :101-102) ส่วนแผนกนักธรรมยังคงใช้ระเบียบการประเมินผลแบบเก่าที่ใช้มาตั้งแต่เดิม และมีการเปลี่ยนแปลงบ้างคือ เปลี่ยนจำนวนข้อสอบในพ.ศ. 2500 และพ.ศ. 2542 แต่กฎเกณฑ์การตรวจการวัดและการประเมินผลยังใช้ระเบียบของพ.ศ. 2487 ส่วนขั้นตอนการวัดและการประเมินผลมีสองขั้นตอนคือ การประเมินผลระหว่างเรียนดำเนินการโดยครูผู้สอน และการประเมินผลประจำปี ดำเนินการโดยแม่

กองบาลี และแม่กองธรรมสนามหลวง การวัดผล รูปแบบการวัดผล และเกณฑ์การประเมินผลการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลา ดำเนินการตามระเบียบของส่วนกลางคือ แผนกนักธรรมดำเนินการปีละครั้ง หลังวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 สอบสี่วิชา ใช้เวลาสอบ 4 วัน (สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง 2545 : 12) มีสนามสอบ 15 แห่ง การวัดผลและการประเมินผลแผนกบาลี กำหนดตามแม่กองบาลีสนามหลวงคือ สอบปีละครั้งแต่แบ่งการสอบออกเป็น 2 ช่วง (กรมการศาสนา 2542 : 35) คือการสอบช่วงที่ 1 สอบประโยค ป.ธ. 6 - 9 สอบรวมกันที่กรุงเทพมหานคร กำหนดสอบในวันขึ้น 2 ค่ำ เดือน 3 ของทุก ๆ ปี ทางคณะสงฆ์จังหวัดสงขลาจัดส่งพระภิกษุสามเณรไปสอบที่สนามสอบส่วนกลางกรุงเทพมหานคร และการสอบช่วงที่ 2 สอบประโยค 1 - 2 , ประโยค ป.ธ. 3 - 5 กำหนดสอบในวันแรม 10 ค่ำเดือน 3 ทุก ๆ ปี การสอบครั้งที่ 2 มีการแยกผู้สอบคือ ผู้สอบประโยค 1 - 2 , ประโยค ป.ธ. 3 - 4 สอบที่สนามสอบวัดโคกสมาณคุณ จังหวัดสงขลา และประโยค ป.ธ. 5 คณะสงฆ์จังหวัดสงขลาจัดส่งพระภิกษุสามเณรไปสอบที่ส่วนกลางคือกรุงเทพมหานคร

ส่วนเกณฑ์ในการวัดผลและการประเมินผลของแผนกบาลีของผู้เรียนในจังหวัดสงขลาใช้เกณฑ์ตามที่แม่กองบาลีสนามหลวงกำหนดไว้ซึ่งใช้มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2487 (สำนักงานเลขานุการแม่กองบาลีสนามหลวง. 2546: 99 - 104) คือ วิชา ไวยากรณ์ ผิดไม่เกิน 15 คะแนนได้ 3 ให้ ผิดไม่เกิน 20 คะแนน ได้ 2 ให้ถือว่าสอบผ่านในวิชานี้ ส่วนผู้ที่ผิดเกิน 20 คะแนนถือว่าสอบตก ส่วนวิชาแปลไทยเป็นมคธ และวิชาแปลมคธเป็นไทยผิด 1 - 6 คะแนนได้ 3 ให้ ผิด 6 -12 คะแนนได้ 2 ให้การสอบได้ 3 ให้ และ 2 ให้ถือว่าสอบผ่าน แต่หากผิดเกิน 12 คะแนนถือว่าสอบตก วิชาสัมพันธ์ไทยมคธ ผิด 1 - 6 คะแนนได้ 3 ให้ผิด 6 -12 คะแนนได้ 2 ให้การสอบได้ 3 ให้ และ 2 ให้ถือว่าสอบผ่าน แต่หากผิดเกิน 12 คะแนนถือว่าสอบตก การวัดผลและการประเมินผลแผนกบาลี ผู้เข้าสอบหากสอบวิชาใดวิชาหนึ่งตกก็ถือว่าสอบตก ผู้เรียนทั้งแผนกธรรม และแผนกบาลีเมื่อสอบตกไม่มีการสอบแก้ตัว แต่สำหรับประโยค 1 - 2 จะเก็บคะแนนวิชาที่สอบได้ไว้เป็นเวลา 2 ปี ส่วนการวัดและการประเมินผลของแผนกสามัญ เป็นหน้าที่ของแต่ละสำนักเรียนโดยมีการกำหนดเกณฑ์การสอบได้สอบตก ตามหลักเกณฑ์ของการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม

แผนกสามัญศึกษาปีพุทธศักราช 2535 ซึ่งมีเกณฑ์การวัดและการประเมินผลเหมือนกับโรงเรียนสามัญทั่วไป

จึงกล่าวได้ว่า สำนักศาสนศึกษาแผนกบาลีมีเป้าหมายในการจัดการศึกษาเพื่อต้องการให้ผู้เรียนมีความรู้ด้านไวยากรณ์ ภาษา และสอบไล่ได้ ซึ่งคล้ายกับเป้าหมายทางการศึกษาของแผนกนักธรรมที่มุ่งสอนให้ผู้เรียนท่องจำอย่างเดียว แต่ขาดการอธิบายให้ทราบความหมายของหลักธรรมอย่างลึกซึ้ง การบริหารและการจัดการยังมีลักษณะเฉพาะวัด ผู้บริหารสำนักศาสนศึกษายังไม่สามารถบริหารและจัดการเกี่ยวกับการศึกษาที่อยู่ในความรับผิดชอบให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ได้ เพราะไม่ได้มอบหมายให้ใครรับผิดชอบการศึกษาโดยตรงในระดับสำนักศาสนศึกษา การเรียนการสอนยังอยู่ในลักษณะรักษาประเพณี ไม่ได้มีลักษณะของการจัดการศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมให้กับพระภิกษุสามเณรอย่างที่นักวิชาการทางการศึกษาเรียกการเรียนการสอนของพระภิกษุที่เป็นอยู่ในปัจจุบันว่า การเรียนตัวเพื่อเข้าสอบเท่านั้น การวัดผลและการประเมินผลก็มีเฉพาะการประเมินประจำปีเท่านั้น ส่วนการประเมินผลระหว่างเรียนเพื่อพัฒนาผู้เรียนมีน้อย

3. สภาพด้านผลผลิตทางการศึกษาพระปริยัติธรรม

การศึกษาสภาพผลผลิตทางการศึกษาหรือผู้สำเร็จการศึกษาพระปริยัติธรรมจังหวัดสงขลาพบสภาพผลผลิตดังนี้

3.1 ปริมาณและคุณภาพของผู้สำเร็จการศึกษา การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลา สามารถผลิตพระภิกษุสามเณรให้สำเร็จการศึกษาจำแนกได้คือแผนกบาลี ปีการศึกษา 2546 มีผู้ขอเข้าสอบจำนวนทั้งสิ้น 214 รูป มีผู้สอบได้ 59 รูป และแผนกนักธรรม ในปีการศึกษา 2545 มีพระภิกษุสามเณรสมัครสอบในสำนักศาสนศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลาจำนวน 1,692 รูป สอบได้จำนวน 660 รูป จำแนกตามชั้นเรียนของแต่ละแผนกได้ดังนี้

ตาราง 5 จำนวนผู้เข้าสอบและสอบได้แผนกบาลีปี 2546

	ประโยค/จำนวนผู้สอบ								รวม
	ป .1- 2	ป.ธ. 3	ป.ธ.4	ป .ธ . 5	ป .ธ . 6	ป .ธ . 7	ป .ธ . 8	ป .ธ . 9	
ส่งสอบ	136	24	21	19	11	8	4	1	214
สอบได้	30	9	8	5	4	-	2	1	59

ที่มา : สำนักงานเลขาธิการแม่กองบาลีสนามหลวง 2546

ตาราง 6 จำนวนผู้เข้าสอบและสอบได้แผนกธรรมปี 2545

ชั้น	ส่งสอบ	ขาดสอบ	คงสอบ	สอบได้	สอบตก	สอบได้ร้อยละ
นักธรรมชั้นตรี	1,182	468	714	527	187	73.8
นักธรรมชั้นโท	371	94	277	62	215	22.4
นักธรรมชั้นเอก	139	28	111	71	40	64.0
รวม	1,692	590	1,102	660	447	59.9

ที่มา : สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง 2545

แผนกสามัญศึกษาในปีการศึกษา 2544 - 2545 มีผู้สำเร็จการศึกษาจำนวน 53 รูป จำแนกเป็นผู้จบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นจำนวน 45 รูป และผู้จบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายจำนวน 8 รูป (กรมการศาสนา 2545 : 4) สำหรับด้านคุณภาพของผู้เรียน ผู้บริหาร และครู ให้ความเห็นว่า ปัจจุบันคุณภาพของผู้เรียนทั้งแผนกบาลี และนักธรรม ในจังหวัดสงขลาดีด้อยหรือต่ำกว่าผู้เรียนในอดีต เนื่องจากพระภิกษุสามเณรผู้ที่สำเร็จ

การศึกษาในปัจจุบันไม่สามารถออกมาทำหน้าที่ครูผู้สอนและเผยแพร่หลักธรรมได้ส่งผลต่อความเชื่อมั่นของผู้เรียนที่มีต่อระบบการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลา

3.2 ความเชื่อมั่นและการนำไปใช้ประโยชน์ ปัจจุบันพระภิกษุผู้เรียนมีความเชื่อมั่นต่อการเรียนแผนกบาลีน้อยลงเพราะต้องใช้เวลาในการเรียนนาน และไม่มีหลักประกันว่าเมื่อเรียนจบออกไปแล้วจะนำความรู้ที่ได้ไปทำอะไรได้บ้าง ส่วนแผนกนักธรรมปัจจุบันผู้เรียนไม่มีความเชื่อมั่นต่อการเรียนการสอนแผนกนักธรรมทุกระดับชั้น ตั้งแต่ชั้นตรีชั้นตรี ถึงชั้นเอก เพราะมองไม่เห็นอนาคต ผู้เรียนส่วนใหญ่เรียนเพียงเพื่อรักษาประเพณี และข้อบังคับของวัดมากกว่าเรียนด้วยศรัทธา ผู้เรียนนักธรรมชั้นตรีส่วนใหญ่ก็เป็นพระนวกะ ผู้เรียนนักธรรมชั้นโทและชั้นเอก ส่วนใหญ่มาจากผู้เรียนแผนกบาลีและแผนกสามัญ และแผนกสามัญศึกษา ผู้เรียนมีความมั่นใจต่อการศึกษานี้มากกว่าการศึกษาแผนกอื่น เพราะเป็นหลักประกันแก่ผู้เรียนได้ว่าเมื่อเรียนจบแล้ว ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ ส่วนการนำไปใช้ประโยชน์ ผู้ศึกษาได้รับประโยชน์จากการศึกษาสองประการ คือนำไปใช้เพื่อประโยชน์ส่วนตัว และนำไปใช้ประโยชน์เพื่อพระพุทธศาสนา สำหรับประโยชน์ที่ผู้เรียนได้รับจากการศึกษาคือการนำความรู้ที่ได้ไปปฏิบัติฝึกหัดตน และการนำใบวุฒิบัตรไปใช้ศึกษาต่อได้แก่แผนกบาลี ผู้เรียนที่สำเร็จการศึกษาประโยคป.ธ. 3 สามารถนำประกาศนียบัตรเข้าศึกษาต่อแผนกสามัญชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ส่วนผู้สำเร็จการศึกษาประโยคป.ธ.5-8 สามารถนำประกาศนียบัตรเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรีตามสถาบันการศึกษาทั้งของพระสงฆ์และของรัฐ ส่วนผู้ที่สำเร็จประโยค ป.ธ. 9 เทียบเท่าปริญญาตรีสามารถเข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาโทได้ (กรมการศาสนา2542 :102,105) แผนกนักธรรม พระภิกษุสามเณรผู้สำเร็จการศึกษาสามารถนำประกาศนียบัตรไปใช้เป็นหลักฐานในการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี และนำไปใช้ประโยชน์เป็นส่วนหนึ่งของวิชาพระพุทธศาสนาในแผนกสามัญศึกษา และเป็นแนวทางสำหรับใช้เป็นข้อปฏิบัติฝึกหัดตนเองตามแนวทางพระพุทธศาสนา ส่วนแผนกสามัญศึกษาผู้เรียนที่สำเร็จการศึกษาสามารถนำประกาศนียบัตรไปเข้าศึกษาต่อในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ทั้งของรัฐและเอกชน หรือนำความรู้ที่ได้ไปใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ เหมือนสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนทั่วไป

จะเห็นได้ว่าปริมาณและคุณภาพของที่สำเร็จการศึกษายังอยู่ในระดับที่ควรปรับปรุง อันเป็นผลเนื่องมาจากปัจจัยและกระบวนการในการจัดการศึกษาที่ยังทำหรือจัดได้ยังไม่เต็มที่ผลดังที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันทำให้ผู้เรียนในยุคหลังไม่มั่นใจต่อกระบวนการศึกษา ส่วนหนึ่งมาจากตัวของผู้ที่สำเร็จการศึกษาในแต่ละระดับชั้นเรียน ไม่ได้นำสิ่งที่ได้จากการศึกษามาประพฤติปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นแก่ประชาชน และผู้ที่เข้ามาศึกษาในภายหลัง คงเป็นเพียงนำผลที่ได้จากการศึกษามาใช้เพื่อประโยชน์เฉพาะตนเท่านั้น

ปัญหาการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลา

จากสภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติของสำนักศาสนศึกษาต่าง ๆ ในจังหวัดสงขลาตามที่กล่าวมา ยังมีปัญหาอีกหลายประการทำให้การศึกษาของพระภิกษุสามเณรประสบผลสำเร็จในระดับหนึ่งเท่านั้นแต่ยังไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้เนื่องจากปัญหาดังต่อไปนี้

1. ปัญหาด้านปัจจัยทางการศึกษาพระปริยัติธรรม
2. ปัญหาด้านกระบวนการศึกษาพระปริยัติธรรม
3. ปัญหาด้านผลผลิตทางการศึกษาพระปริยัติธรรม

1. ปัญหาด้านปัจจัยทางการศึกษาพระปริยัติธรรม

การศึกษาปัญหาด้านปัจจัยทางการศึกษาพระปริยัติธรรมพบสภาพ

ปัญหาจากปัจจัยทางการศึกษาดังนี้

1.1 ปัญหาด้านผู้บริหาร ปัญหาจากผู้บริหารคณะสงฆ์ และผู้บริหารสำนักศาสนศึกษาคือด้านการสนับสนุนการศึกษา เนื่องจากผู้บริหารคณะสงฆ์และสำนักศาสนศึกษาให้ความสนใจสนับสนุนการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรน้อย เพราะโครงสร้างทางการศึกษาของคณะสงฆ์ยังไม่มี ความชัดเจน แต่เพราะคณะสงฆ์ไม่ได้แยกงานด้านการศึกษาออกจากงานด้านการปกครอง ทำให้พระเถระตามสายงานปกครองใส่ใจกับงานปกครองมากกว่างานด้านการศึกษา เป็นเพราะงานด้านการศึกษากลายมาเป็นเพียงส่วนหนึ่งของฝ่ายปกครอง ถึงแม้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ก็ให้ความสำคัญกับ

การจัดการศึกษาเพียงแต่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มาตรา 15 ว่า มหาเถรสมาคมมีหน้าที่ส่งเสริมการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์ และ มาตรา 37 (กรมการศาสนา 2542 : 24 ,29) ว่า เจ้าอาวาสมีหน้าที่เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์เท่านั้น ทำให้ผู้บริหารคณะสงฆ์ในระดับต่าง ๆ ให้ความสนใจกับการศึกษาน้อยเพราะไม่มีการกำหนดบทบาทของผู้บริหารในด้านการจัดการศึกษาที่ชัดเจน แม้ในกฎหมายมหาเถรสมาคมฉบับที่ 23 (พ.ศ.2541) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ข้อ 7,10 ,15, 20, 25 (กรมการศาสนา 2542 : 293-298) จะกำหนดให้เจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะตำบล มีหน้าที่ในการส่งเสริมการศาสนศึกษาก็ตาม แต่ในความเป็นจริงผู้บริหารก็ไม่ได้ให้ความสำคัญ และสนับสนุนการศึกษาอย่างจริงจังเพราะการศึกษาทั้งแผนกนักธรรมและแผนกบาลียังไม่มีโครงสร้างที่ชัดเจนเพื่อมารองรับ เพราะการจัดการศึกษายังต้องอาศัยโครงสร้างทางการปกครองคอยช่วยเหลือ จึงทำให้ยื่นหยัดอยู่ได้ แม้ในจังหวัดสงขลาที่เช่นเดียวกันผู้บริหารให้ความสำคัญกับงานด้านการปกครองมากกว่างานด้านการศึกษา เพื่อต้องสนองตามโครงสร้างการทำงานของคณะสงฆ์ ซึ่งจากโครงสร้างดังกล่าวทำให้ยังไม่มีระบบโรงเรียนแผนกบาลีและนักธรรม ไม่มีบุคลากรรองรับงาน คือ ครูใหญ่ และครูประจำการ นอกจากนี้ยังไม่มีกฎหมายหรือระเบียบใด ๆ ที่กำหนดเป็นแนวทางให้จัดระบบการศึกษาได้ส่วนใหญ่อ้างอิงตามศรัทธาและความสามารถของเจ้าอาวาสเท่านั้น

จากสถิติจำนวนผู้เข้าสอบแผนกธรรม และแผนกบาลีทั้งจังหวัด เมื่อนำมาเฉลี่ยกับจำนวนวัดที่มีอยู่ในจังหวัดสงขลาพบว่า แผนกบาลีอัตราผู้สอบเฉลี่ยสองวัดต่อผู้เรียนหนึ่งรูป แผนกนักธรรมเฉลี่ย 1 วัดต่อผู้เรียน 4.5 รูป ส่วนแผนกสามัญมีผู้เรียนเฉลี่ย 2 วัดต่อผู้เรียน 1 รูป วัดต่าง ๆ มักนำปัจจัยที่ได้รับบริจาคจากประชาชนไปใช้จ่ายเรื่องการก่อสร้างถาวรวัตถุมากกว่านำมาใช้เพื่อสนับสนุนการศึกษา ผู้บริหารคณะสงฆ์ และผู้บริหารสำนักเรียนขาดความชัดเจนในการสนับสนุนการศึกษาด้านการจัดหาครูสอน ด้านการจัดหาอุปกรณ์การเรียนการสอน ด้านการประสานงานทางการศึกษา ผู้บริหารสำนักศาสนศึกษาไม่มีการประสานงานกันทั้งในด้านการประสานงานภายในสำนัก เพราะไม่ค่อยใส่ใจกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสำนักเรียน ไม่ประสานงานกับครูผู้สอน

ภายในสำนักเรียน จนส่งผลกระทบต่อการเรียนการสอน จนทำให้สำนักศาสนศึกษาหลายแห่งไม่สามารถดำเนินการด้านการเรียนการสอนให้เป็นไปตามความต้องการของผู้เรียน ส่วนการประสานงานภายนอกสำนักเรียนก็ทำได้ยาก เพราะการจัดการศึกษายังมีลักษณะเป็นการจัดการกันเองภายในวัด ผู้บริหารมักมองการจัดการศึกษาว่าเป็นความสามารถเฉพาะตน เพราะการจัดการศึกษาเป็นไปตามความสามารถเฉพาะของวัดและเจ้าอาวาส จึงทำให้ประสบกับปัญหาในด้านต่าง ๆ คือ ด้านบุคลากรทางการศึกษา ด้านคุณภาพและปริมาณของผู้เรียน เพราะไม่มีการประสานงานกันระหว่างวัดที่เป็นสำนักศาสนศึกษา เพื่อกำหนดทิศทางการศึกษาให้ดำเนินไปในแนวทางเดียวกัน และยังไม่มีการประสานงานกับหน่วยงานทางการศึกษาของรัฐบาลคือ โรงเรียนและสถาบัน การศึกษาทำให้ขาดคู่หูทางการพัฒนาการศึกษาให้เป็นไปในทิศทางที่สังคมต้องการ นอกจากนี้ปัญหาผู้บริหารขาดประสบการณ์ด้านบริหารจนเป็นปัญหาที่สำคัญ เนื่องจากผู้บริหารคณะสงฆ์และผู้บริหารสำนักเรียนส่วนใหญ่มาจากฝ่ายปกครองคือ เจ้าคณะตำบล ซึ่งไม่ได้ผ่านงานทางการศึกษามาก่อน ทำให้มีประสบการณ์ทางการศึกษาน้อย

จากการศึกษาผู้บริหารสำนักศาสนศึกษา 15 รูป ผู้บริหารคณะสงฆ์จำนวน 10 รูป พบว่าส่วนใหญ่ไม่เคยทำงานด้านการศึกษาได้แก่การเป็นครูสอนมาก่อน ทำให้ไม่มีประสบการณ์ด้านการศึกษา ไม่เข้าใจระบบการบริหารสำนักศาสนศึกษา ทำให้ขาดวิสัยทัศน์ และไม่เข้าใจหลักการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมเป็นผลให้การศึกษานักศาสนศึกษาในจังหวัดสงขลามีลักษณะเป็นไปตามประเพณีมากกว่าเพื่อรักษาหรือสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา ปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือปัญหาการขาดภาวะผู้นำ เนื่องจากผู้บริหารส่วนใหญ่อยู่ในวัยสูงอายุ ทำให้มีจุดอ่อนด้านความรู้ ความสามารถทางการศึกษา ส่งผลให้ขาดภาวะความเป็นผู้นำทางการศึกษาในด้านวิชาการ ด้านการเป็นแบบอย่างที่ดี เพราะวัดของผู้บริหารคณะสงฆ์คือวัดของเจ้าคณะจังหวัด วัดของเจ้าคณะอำเภอเมือง วัดเจ้าคณะอำเภอเทพา วัดเจ้าคณะอำเภอบางกล่ำ และวัดของเจ้าสำนักเรียนศาสนศึกษาหลายแห่งไม่มีการเรียนสอนพระปริยัติธรรม แต่ปล่อยให้วัดในสังกัดดำเนินการกันเอง ทำให้การบริหารงานเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของผู้บริหารไม่ค่อยได้รับการยอมรับ เพราะวัดของผู้บริหารก็ไม่จัดการศึกษาให้เป็นแบบอย่าง ในส่วนด้านการปฏิบัติ ผู้บริหารสำนักศาสนศึกษา

และผู้บริหารคณะสงฆ์บางรูปที่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสมผิดหลักของพระธรรมวินัย ได้รับมอบหมายให้มาทำหน้าที่ดูแลเรื่องการจัดการศึกษา ส่งผลให้ผู้ทำงานด้านการศึกษากเกิดความท้อถอยเพราะมีแบบตัวอย่างที่ไม่เหมาะสม

1.2 ปัญหาทางด้านครูผู้สอน การจัดการศึกษาปัญหาของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลาในปัจจุบันพบปัญหาด้านครูผู้สอนคือ การขาดแคลนครูผู้สอน แผนกบาลีขาดแคลนครูที่มีความรู้ หรือมีความรู้แต่ขาดเทคนิคการสอนในการถ่ายทอดทำให้ไม่มั่นใจในความรู้ความสามารถของตนเอง จากปัญหาการขาดครูสอนทำให้สำนักศาสนศึกษาต้องแก้ปัญหาโดยใช้วิธีพี่สอนน้อง สำหรับในส่วนของแผนกนักธรรมคณะสงฆ์อนุญาตให้เปิดสำนักศาสนศึกษามากถึง 68 แห่ง ซึ่งแต่ละแห่งต้องรับผิดชอบวัดสาขาอีก 4 - 5 วัด ทำให้ครูไม่เพียงพอทำให้ไม่สามารถทำการสอนได้อย่างเต็มที่ ส่งผลให้การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไม่สามารถดำเนินการให้เป็นไปตามความต้องการของพระภิกษุสามเณรได้ กุลบุตรที่บวชเข้ามาในพระพุทธศาสนาก็ไม่ได้รับการถ่ายทอดความรู้ทางศาสนา ทำให้เกิดผลเสียต่อกระบวนการผลิตศาสนบุคคลเพราะการศึกษาแผนกนักธรรมเป็นการศึกษาระดับพื้นฐานทางพระพุทธศาสนา เมื่อวัดไม่สามารถดำเนินการได้ก็จะส่งผลทำให้การจัดการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นไม่สามารถดำเนินการได้ ในส่วนของการจัดการศึกษาแผนกสามัญศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม 2 แห่งคือ โรงเรียนพุทธวิทยา และโรงเรียนแสงทองวิทยาธรรม ต่างก็ประสบปัญหาการขาดแคลนครูทั้งฝ่ายวิชาสามัญ และครูสอนวิชาบาลี และนักธรรม ส่วนอีก 2 แห่งคือ โรงเรียนถาวรวิทยาลัย และโรงเรียนหลวงพ่อเดิมประสิทธิ์วิทยา ไม่มีปัญหาเรื่องครูผู้สอนวิชาสามัญแต่จะก็ประสบปัญหาเรื่องสอนวิชาบาลี และนักธรรม

ปัญหาการขาดแคลนครูผู้สอนเกิดจากสาเหตุประการหนึ่งคือ การกระจุกตัวของครูผู้สอน เพราะพระภิกษุที่มีความรู้ความสามารถ และผ่านการอบรมครูสอนพระปริยัติธรรมของกรมการศาสนาส่วนใหญ่ยังคงกระจุกตัวอยู่ในวัดที่มีความเจริญแต่ไม่มีการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม ครูขาดการสนับสนุนจากผู้บริหารอันเนื่องมาจากสำนักศาสนศึกษาหลายแห่งไม่มีนโยบายเรื่องการศึกษาที่ชัดเจน ทำให้ครูผู้สอนไม่มีความมั่นใจในสถานภาพของตนเองจึงไม่กล้าทุ่มเททำงานเรื่องการศึกษา ขาดกำลังใจในการทำงานเนื่องจากเจ้าสำนักศาสนศึกษาไม่สนใจการทำงานของครู ครูต้องทุ่มเทกำลังทรัพย์

และกำลังกายทำงานเพื่อการศึกษาเองจนเกิดความท้อแท้ และวัดหลายแห่งที่ขอเปิดเป็นสำนักศาสนศึกษาก็ไม่มีความพร้อมแต่จัดตั้งขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของพระภิกษุที่ดำรงตำแหน่งทางการปกครองโดยไม่ได้เตรียมความพร้อมในการจัดการศึกษาด้านต่าง ๆ คือ ด้านงบประมาณ และด้านครูผู้สอน เมื่อเปิดแล้วก็ไม่สามารถจัดหาครูมาทำการสอนแก่พระภิกษุสามเณรได้ ทำให้สามารถมองไปได้ว่า ลักษณะการตั้งสำนักศาสนศึกษาในปัจจุบันไม่ได้ตั้งขึ้นเพื่อสนองความต้องการของผู้เรียนหรือพระพุทธศาสนา แต่ตั้งขึ้นเพื่อสนองความต้องการของผู้บริหารคณะสงฆ์เท่านั้น

สาเหตุอีกประการหนึ่งก็คือ ค่าตอบแทนและสวัสดิการ ครูผู้สอนพระปริยัติธรรมได้รับค่าตอบแทนน้อยเมื่อนำไปเปรียบเทียบกับภาวะทางเศรษฐกิจ และครูก็มีภาระรับผิดชอบมาก เนื่องจากครูในสำนักศาสนศึกษาหลายแห่งต้องรับผิดชอบจ่ายค่าน้ำ ค่าไฟ และค่าอุปกรณ์การเรียนการสอนเอง ซึ่งค่านิตยภัตที่ครูสอนพระปริยัติธรรมได้รับคือ แผนกบาลีครูใหญ่เดือนละ 1,800 บาท ครูสอนเดือนละ 550 บาท วัดใหม่ทุ่งคาจ่ายค่าตอบแทนให้ครูเดือนละ 2,000 บาท ส่วนบางสำนักศาสนศึกษาไม่จ่ายค่าตอบแทนให้ครูผู้สอน แต่ทางวัดรับผิดชอบเรื่องค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าอุปกรณ์การเรียนการสอน ส่วนแผนกนักธรรม ครูสอนได้รับค่านิตยภัตแตกต่างกันตามสภาพของสำนักศาสนศึกษาโดยได้รับเฉลี่ยเดือน 300 - 500 บาท บางวัดไม่มีค่าตอบแทนให้ครู และครูต้องจัดหาอุปกรณ์การเรียนการสอนเอง และครูสอนแผนกสามัญมีการจ่ายค่าตอบแทนต่างกันคือ โรงเรียนถาวรวิทยาลัย จ่ายค่าตอบแทนแก่ครูตามวุฒิการศึกษา ส่วนครูพิเศษทางโรงเรียนจ่ายให้คาบละ 250 - 350 บาท ตามประสบการณ์ของครู โรงเรียนแสงทองวิทยารธรรม จ่ายค่าตอบแทนให้ครูเดือนละ 2,000 - 4,000 บาท นับตามระยะเวลาที่สอน ส่วนโรงเรียนหลวงเดิมวิทยประสิทธิ์ จ่ายค่าตอบแทนให้ครูแบบเหมาจ่าย โดยนำเงินที่ได้รับจากกรรมการศานนามาเฉลี่ยให้ครูผู้สอน ปัญหาด้านนี้สำนักศาสนศึกษาแต่ละแห่งยังไม่มีกำหนดค่าตอบแทนของครูให้ชัดเจนจัดสวัสดิการเช่น ค่าน้ำค่าไฟให้แก่ครู ตั้งกองทุนรักษาพยาบาลยามป่วยไข้ ก็จะเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้ครู ในส่วนของปัญหาด้านเวลา เกิดจากครูผู้สอนรูปเดียวต้องรับผิดชอบสอนหลายชั้นเรียนและหลายวิชา ครูบางรูปในเขตอำเภอรอบนอกต้องทำงานด้านการสอนควบคู่ไปกับงานด้านการปกครอง และบางรูปทั้งสอนทั้งเรียนไป

พร้อมกัน ทำให้ไม่สามารถทบทวนเวลาให้กับการสอนอย่างเต็มที่ ส่วนแผนกสามัญเกิดจากครูมาสอนไม่เป็นเวลา และไม่สอนชัดเจนให้ในส่วนที่เสียไป

สำหรับด้านเทคนิคในการถ่ายทอดก็มีความสำคัญในการถ่ายทอดความรู้ในอดีตพระพุทธเจ้าทรงใช้เทคนิคในการสั่งสอนพุทธบริษัทที่เรียกว่าพุทธวิธี ได้แก่วิธี สภาสังฆา การสนทนา และวิธีการบรรยาย ปัจจุบันครูสอนพระปริยัติธรรมในจังหวัดสงขลา ยังขาดเทคนิควิธีการสอนที่ทันสมัยเพราะยังใช้คงเทคนิควิธีการแบบเดิม ๆ คือ แผนกบาลี ครูยังใช้วิธีการสอนแบบให้ผู้เรียนแปล แยกศัพท์ วิเคราะห์ศัพท์ ไม่เน้นการสอนให้ผู้เรียนเกิดปัญญาหรือความเข้าใจในหลักธรรม ไม่ได้นำวิธีการสอนให้คิดในเชิงวิเคราะห์ เชิงสังเคราะห์มาใช้ ขาดการนำเข้าสู่บทเรียนทำให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่าย แม้บางสำนักศาสนศึกษาคือ วัดหาดใหญ่สิตาราม มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการสอนมีการนำการเรียนแบบแบ่งกลุ่มผู้เรียนมาใช้แต่ก็ใช้เฉพาะในวัดเท่านั้น ส่วนแผนกธรรม ครูผู้สอนยังคงใช้วิธีการสอน คือ การบรรยายโดยไม่สนใจว่า ผู้เรียนจะเข้าใจหรือไม่เข้าใจ ไม่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในบทเรียน ทำให้ผู้เรียนเบื่อหน่ายไม่อยากเรียน เพราะไม่สร้างแรงจูงใจให้ใฝ่รู้ และแผนกสามัญ ครูสอนมีการนำเทคนิควิธีการสอนแบบใหม่มาใช้ คือการนำเอาสื่อการเรียนการสอนมาใช้บางส่วน ซึ่งนับว่าเป็นการพัฒนาเทคนิคการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนได้ประโยชน์มากขึ้น

ส่วนปัญหาขาดประสบการณ์ด้านการสอนนั้น แผนกบาลี เกิดจากการขาดแคลนครู ทำให้สำนักศาสนศึกษาต้องนำพระภิกษุที่ไม่มีความพร้อม และขาดประสบการณ์ด้านการสอนมาสอนแบบพี่สอนน้อง ส่วนพระภิกษุสามเณรที่ผ่านโรงเรียนฝึกหัดครูสอนแผนกบาลีส่วนใหญ่ก็ไม่ได้ทำหน้าที่สอน และเกิดจากการเปลี่ยนครูผู้สอนบ่อย ๆ เนื่องจากไม่มีการแต่งตั้งครูประจำชั้นอย่างถาวร ส่วนแผนกธรรม ครูยังขาดประสบการณ์ในรายวิชา เพราะขาดคัมภีร์ที่เหมาะสมกับยุคสมัย ครูยังใช้ระบบการสอนแบบเดิม ๆ คือ ให้ผู้เรียนทำปัญหาแล้วตรวจ ส่วนจะผิดถูกอย่างไร ไม่มีการอธิบายให้ผู้เรียนเข้าใจ ทำให้ความรู้ของผู้เรียนไม่เพิ่มขึ้นจากตำรา ปัญหาด้านนี้ทางคณะสงฆ์เคยหาทางแก้ไขด้วยการส่งพระภิกษุสามเณรเข้าโรงเรียนฝึกหัดครูของกรมการศาสนาแต่ก็ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ สำหรับแผนกสามัญศึกษา ปัญหาด้านนี้พบมากที่โรงเรียนแสงทองวิทยารวมอันเป็นผลมาจากจากการรับผู้ที่จบการศึกษา

ใหม่ ๆ มาเป็นครู ทำให้ปรับตัวเข้ากับระบบการศึกษาของพระสงฆ์ได้ยาก ปัญหาครูขาดความรู้และขาดความชำนาญในการสอนส่วนหนึ่งเกิดจากระบบการผลิตบุคลากรของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลาที่ยังไม่ได้มาตรฐาน ครูขาดความสำนึกในการปลูกฝังการถ่ายทอดหลักธรรมเพื่อการจรรโลงพระพุทธศาสนาในอนาคต เนื่องจากมุ่งหวังด้านปริมาณมากกว่าด้านคุณภาพ ขาดการสร้างพระภิกษุให้มีคุณลักษณะ 4 ประการ คือความรู้ดี สอนดี ปกครองดี และประพฤติดี

นอกจากนี้ยังพบว่า ครูสอนแผนกบาลี และแผนกนักธรรม ยังขาดพัฒนาการทางการศึกษา ขาดการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาเพิ่มทักษะด้านการสอน จึงไม่สามารถนำเอารูปแบบการสอนใหม่ ๆ มาใช้ ทำให้การสอนเป็นไปในลักษณะเพียงเพื่อรักษารูปแบบหรือธรรมเนียมประเพณี การขาดพัฒนาการทางการศึกษาส่งผลให้ครูขาดความกระตือรือร้นในการศึกษาค้นคว้าหลักธรรม ทำให้ขาดความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจนไม่สามารถสอนให้ผู้เรียนเกิดความความแตกฉาน การขาดพัฒนาการทางการศึกษาของครูเกิดจากสาเหตุคือ ขาดแหล่งค้นคว้า เนื่องจากสำนักศาสนศึกษาส่วนใหญ่ไม่มีห้องสมุด และขาดแหล่งค้นคว้าภายนอกเพราะห้องสมุดของสถาบันการศึกษา และของส่วนราชการยังขาดหนังสือสำหรับใช้เป็นแหล่งค้นคว้าหาความรู้สำหรับพระภิกษุสามเณร ครูต้องซื้อหาหนังสือมาในราคาแพงเพื่อใช้สำหรับการศึกษาค้นคว้า ทำให้ไม่คุ้มค่ากับการลงทุนเพราะครูเองก็ไม่ทราบสถานภาพความครูของตนเองว่าจะเป็นครูได้นานแค่ไหน และครูขาดการนิเทศการสอนเกิดจากคณะสงฆ์จังหวัดสงขลาไม่ได้เรียกครูในสำนักศาสนศึกษาต่าง ๆ มาประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อปรับปรุงรูปแบบการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ และสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงทางสังคม

ส่วนการขาดจิตวิญญาณในความเป็นครู เกิดจากสาเหตุที่ครูมีภาระมากทั้งภาระในส่วนของคณะสงฆ์ได้แก่ การทำงานให้กับคณะสงฆ์ในฐานะต่าง ๆ คือ ผู้ช่วยเจ้าอาวาส และภาระส่วนตัวได้แก่การศึกษาต่อทั้งแผนกบาลีและการเรียนต่อในสถาบันการศึกษาทั้งของภาครัฐและเอกชน การแต่งตั้งพระภิกษุที่ไม่ถนัดงานสอนมาทำหน้าที่สอนทำให้ไม่ตั้งใจทำงาน ครูผู้สอนยังกังวลต่อสถานภาพของตัวเอง เพราะครูสอนในสำนักศาสนศึกษาทุกแห่งยังไม่มีการรองรับสถานภาพความเป็นครูที่ชัดเจน ครูเมื่อ

หน่ายผู้เรียนเพราะสาเหตุคือ ผู้เรียนไม่เอาใจใส่ท่องจำ ผู้เรียนอ่านและเขียนหนังสือไม่คล่อง ความประพฤติของผู้เรียน และ ครูมุ่งสอนหนังสือเพื่อให้ผู้เรียนสอบได้อย่างเดียวไม่ได้มุ่งสอนเพื่อปลูกจิตสำนึกให้แก่คนคือพระภิกษุสามเณร

1.3 ปัญหาด้านผู้เรียน เนื่องมาจากผู้เรียนไม่ตั้งใจศึกษา คณะสงฆ์ยังไม่มีกรวางกฎเกณฑ์ หรือกฎระเบียบเกี่ยวกับการจัดการศึกษาทั้งแผนกบาลี และแผนกนักธรรม เพื่อให้บังคับเป็นข้อปฏิบัติสำหรับพระภิกษุสามเณร ว่า พระภิกษุสามเณรที่บวชเข้าอยู่ภายใต้การปกครองของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลาจะศึกษานักธรรมกี่ปี บาลีกี่ปี และหากพยายามจนสุดความสามารถแล้วยังไม่สามารถเรียนได้ ก็ควรมีมาตรการรองรับในเรื่องวิปัสสนาธุระเป็นลำดับไป แต่เพราะไม่มีกฎเกณฑ์ดังกล่าวทำให้พระภิกษุที่บวชเข้ามาจำนวนมากไม่ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม ส่วนหนึ่งก็เนื่องมาจาก สังคมไม่ยอมรับวุฒิการศึกษา การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีเป็นการจัดการศึกษาภายในคณะสงฆ์ ยังไม่มีการประสานงานกับหน่วยงานทางการศึกษาของรัฐ การศึกษายังมุ่งรักษาประเพณีวัฒนธรรมเก่า ๆ ไม่มีการปรับปรุงให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงทางสังคม ทำให้สังคมไม่ยอมรับวุฒิการศึกษาทั้งสองแผนกผู้เรียนไม่สามารถนำประกาศนียบัตรไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ เพราะทางรัฐบาลก็ให้การรับรองประกาศนียบัตรของบาลีบางประโยคคือ ป.ธ. 3 , 5 , 6, และ 9 ทำให้ผู้เรียนเห็นว่า การศึกษานักธรรมบาลีเป็นการศึกษาที่สูญเปล่านำไปใช้ประโยชน์ได้น้อย มีประโยชน์เฉพาะตอนเป็นพระเป็นเณรเมื่อลาสิกขาออกไปก็นำไปใช้ประโยชน์ไม่ได้ ด้านแผนกนักธรรม ผู้จบนักธรรมชั้นเอกที่ได้รับการเทียบให้เพียงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ทำให้ผู้เรียนไม่อยากจะเรียน

นอกจากนี้ผู้เรียนยังมองว่า หลักสูตรบาลี และนักธรรมไม่น่าสนใจ เพราะหลักสูตรบาลี และนักธรรมมีวัตถุประสงค์ไม่ชัดเจน ครูผู้สอนและผู้ที่เกี่ยวข้องก็ไม่ได้ชี้แจงให้ผู้เรียนทราบถึงประโยชน์ของหลักสูตร ผู้เรียนจึงไม่สนใจศึกษา เนื้อหาสาระของหลักสูตรไม่ได้รับการปรับปรุงให้เหมาะสมกับผู้เรียนในยุคปัจจุบันยังเน้นเรื่องเก่า ๆ หลักสูตรแผนกบาลีและแผนกนักธรรมยังเน้นการท่องจำหลักธรรม ด้านจุดประสงค์ของการศึกษาทางพระพุทธศาสนาในอดีตมุ่งเพื่อการขัดเกลาอุปนิสัยของผู้ศึกษา แต่ปัจจุบันการศึกษาของคณะสงฆ์ขัดเกลาผู้เรียนได้น้อยเพราะผู้เรียนจบไป

แล้วก็ยังมีประพจน์ไม่แตกต่างกันจากผู้ที่ไม่เรียนจึงทำให้ผู้เรียนขาดแรงจูงใจ พระภิกษุสามเณรส่วนหนึ่งเรียนบาลี และนักธรรมเพราะถูกเจ้าอาวาส พระอุปัชฌาย์ และโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญบังคับให้เรียน โดยผู้เรียนไม่ทราบว่าเรียนไปแล้วนำไปใช้ประโยชน์อะไรได้บ้าง มองไม่เห็นตัวอย่างของผู้ที่ศึกษาแล้วประสบความสำเร็จ เพื่อให้เกิดแรงจูงใจไปสู่ความสำเร็จ ขาดการชี้แนะและการสนับสนุนจากพระสังฆาธิการ ขาดการชี้แนะและการสนับสนุนจากพระสังฆาธิการ ผู้เรียนขาดแคลนอุปกรณ์การเรียน ผู้เรียนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลีในทุกสำนักศาสนาต้องแสวงหาอุปกรณ์การเรียนเอง ต้องออกค่าใช้จ่ายเพื่อจัดซื้ออุปกรณ์การเรียนเองทำให้ผู้เรียนไม่ชอบเรียน ปัญหาอีกประการคือผู้เรียนขาดความรับผิดชอบ การศึกษาแผนกบาลี และแผนกยังให้ความสำคัญกับการท่องจำมากกว่าเน้นการเข้าใจ และการนำไปใช้ ผู้เรียนจึงจำเป็นต้องท่องและจำหลักสูตรจึงสามารถเรียนได้ ผู้เรียนที่ขาดความรับผิดชอบไม่ท่องจำจึงมักถูกครูตำหนิจนเกิดความเบื่อหน่าย และละอาย ครูมอบงานให้ก็ไม่ทำ เมื่อเรียนไปนานเข้างานที่ครูมอบหมายให้ก็มีมากขึ้นเกิดความละอายต่อเพื่อน และครู อาจารย์จนลาออกไป

นอกจากปัญหาดังกล่าวแล้วยังพบปัญหาด้านกระบวนการคิดและการตัดสินใจผู้เรียนเข้ามาเกี่ยวข้องกับด้วย เพราะในปัจจุบันพระภิกษุสามเณรเรียนพระปริยัติธรรมเพียงเพื่อให้ผ่าน ๆ ไปตามกฎเกณฑ์ของวัด ของสำนักศาสนศึกษา แต่ไม่ได้เรียนด้วยความศรัทธาเพื่อมุ่งแสวงหาคุณค่าจากการศึกษา เนื่องจากมองไม่เห็นคุณค่าว่าเรียนไปแล้วจะสามารถนำไปแก้ปัญหาชีวิต และแก้ปัญหาเรื่องปากท้องของตนได้อย่างไร และผู้เรียนในสำนักศาสนศึกษาในเขตอำเภอเมือง อำเภอกระเสสิงห์ อำเภอระโนด และอำเภอสทิงพระ เป็นผู้เรียนกลุ่มเดียวกัน คือผู้เรียนแผนกสามัญที่ไม่ชอบเรียนบาลี และนักธรรม และมีเรื่องลาภสักการะเข้ามาเกี่ยวข้องก็ยิ่งทำให้มองเห็นคุณค่าของการเรียนลดความสำคัญลง เพราะลาภสักการะยังมีความจำเป็นต่อการดำรงชีพของพระภิกษุในทางพระพุทธศาสนา แต่หากไม่รู้จักประมาณในการแสวงหาและการใช้สอยก็จะเป็นโทษแก่พระภิกษุสามเณร ปัญหาเรื่องลาภสักการะนับว่ามีผลกระทบต่อผู้เรียน เพราะผู้เรียนให้ความสำคัญกับลาภสักการะมากจนไม่มีเวลาเรียน ซึ่งสาเหตุส่วนหนึ่งเกิดจากสำนักศาสนศึกษาไม่มีอุปกรณ์การเรียนสอนให้แก่ผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนต้อง

แสวงหาปัจจัยเพื่อนำมาซื้ออุปกรณ์การเรียนเอง

ปัญหาของผู้เรียนอีกประการหนึ่งก็คือ การออกกลางคันของผู้เรียนพระปริยัติธรรมยังอยู่ในอัตราที่สูง การออกกลางคันของผู้เรียนนับเป็นการสูญเสียทางการศึกษาของคณะสงฆ์ โดยผู้เรียนแผนกบาลีออกกลางคันมากที่สุด เนื่องจากพื้นฐานของผู้เรียนต่ำทำให้ขาดทักษะด้านการอ่าน และการเขียน ก่อให้เกิดความท้อแท้เบื่อหน่าย ส่วนผู้เรียนที่มีการศึกษาสูงที่ก่อปัญหาในการเรียนพระปริยัติธรรมมักเกิดขึ้นในกลุ่มผู้เรียนนักธรรมชั้นตรี เนื่องจากขาดครูที่มีความสามารถอธิบายหลักธรรมได้อย่างสมเหตุสมผล ทำให้ผู้เรียนเบื่อหน่ายไม่อยากเรียนและมักลาออกกลางคัน สำหรับปัญหาจากครอบครัว เกิดจากพ่อแม่ต้องการนำผู้เรียนไปทำงานเพื่อช่วยเหลือครอบครัว และต้องการให้ผู้เรียนไปอยู่ในวัดที่อยู่ใกล้กับครอบครัว แต่ไม่มีการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมทำให้ผู้เรียนต้องออกจากการศึกษาเพื่อเดินทางไปอยู่ในวัดใกล้ครอบครัว และผู้เรียนบางส่วนต้องลาสิกขาทิ้งการศึกษาไปเพราะครอบครัวและปัญหาความแตกต่างระหว่างผู้เรียน เนื่องจากไม่มีการแยกกลุ่มผู้เรียนตามอายุ และพื้นฐานการศึกษาทำให้มีผลต่อการเรียนการสอนทั้งในด้านความจำ ความเข้าใจในเนื้อหาของหลักสูตร เพราะการศึกษาแผนกธรรมและแผนกบาลียังวัดผลและการประเมินผลที่ความจำ

1.4 ปัญหาด้านงบประมาณ ปัญหาการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของสำนักศาสนศึกษาในจังหวัดสงขลา ในด้านงบประมาณที่สำคัญคือการขาดแคลนงบประมาณ เนื่องจากเงินงบประมาณที่ได้รับจัดสรรจากกรมการศาสนา และจากกองทุนการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลา มีน้อยไม่เพียงพอสำหรับการจัดการศึกษา และการบริหารงบประมาณ เจ้าอาวาส และเจ้าสำนักศาสนศึกษานำงบประมาณที่ได้รับจัดสรรไปใช้จ่ายโดยไม่เป็นระบบ นำเงินบำรุงการศึกษาไปใช้จ่ายด้านอื่นซึ่งผิดวัตถุประสงค์ ไม่จัดทำบัญชีเงินจัดเก็บให้เป็นสัดส่วน ไม่มีระบบการตรวจสอบงบประมาณทั้งรายรับและรายจ่าย เนื่องจากอำนาจในการเบิกจ่ายเงินเพื่อการศึกษาอยู่ที่เจ้าสำนักศาสนศึกษาเพียงผู้เดียว ซึ่งผลจากการบริหารงบประมาณที่ไม่เป็นระบบดังกล่าว ทำให้สำนักศาสนศึกษาต่าง ๆ ไม่มีเงินมาจัดการศึกษา นอกจากนี้สำนักศาสนศึกษาแผนกบาลีและแผนกนักธรรม ไม่ตั้งงบประมาณด้านการศึกษาประจำปีให้มีความชัดเจนปัญหาด้านการบริหารงบประมาณของสำนักศาสนศึกษาเกิดจากสาเหตุคือการไม่จัดทำแผนการใช้จ่าย

เนื่องจากสำนักศาสนศึกษาไม่จัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายที่ใช้ในการดำเนินการเกี่ยวกับการเรียนการสอน เงินเดือนครูและค่าใช้จ่ายด้านอื่น ๆ ทั้งรายเดือนและรายปีให้ชัดเจน ทำให้ไม่ทราบค่าใช้จ่ายที่แท้จริงในแต่ละปี และไม่มีการวางแผนใช้จ่ายงบประมาณ ทำให้การของบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานของทางราชการคือกรมการศาสนาทำได้ยาก และประการที่สองคือการใช้เงินผิดวัตถุประสงค์ ผู้บริหารไม่ได้นำเงินที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษามาใช้เพื่อพัฒนา การเรียนการสอนและจัดซื้อจัดหาอุปกรณ์การเรียนการสอนแต่นำงบประมาณมีอยู่อย่างจำกัด ไปใช้ในด้านอื่นหรือใช้ส่วนตัวทำให้ไม่มีเงินมาใช้จ่ายด้านการศึกษา

1.5 ปัญหาด้านหลักสูตร เนื้อหาของหลักสูตรแผนกบาลี และแผนกนักธรรมเข้าใจยากเพราะเน้นความจำมากกว่าความเข้าใจ เนื้อหาด้านปฏิบัติยังไม่ชัดเจน ไม่สอดคล้องกับสังคมยุคโลกาภิวัตน์ เนื้อหาที่มีความซ้ำซ้อนในบางชั้นได้เช่น วิชาพุทธประวัติ ของนักธรรมทั้ง 3 ชั้นมีเนื้อหาคล้ายกัน หลักสูตรบางข้อในหลักสูตรนักธรรมชั้นตรีไม่ตรงกับหลักฐานทางพระไตรปิฎกหรือคัมภีร์ทางศาสนาได้แก่บริสุทธิศีล 4 หลักสูตรบาลี และนักธรรมยังขาดการจัดวัตถุประสงค์ของหลักสูตร วัตถุประสงค์รายวิชา เนื้อหาหลักสูตรแผนกสามัญมีปัญหาคือวิชาพุทธศาสนามีภาคปฏิบัติน้อยเกินไป จากปัญหาปัจจัยทางการศึกษาที่สำนักศาสนศึกษาประสบอยู่มากบ้างน้อยบ้างตามพื้นที่ที่สำนักศาสนศึกษาตั้งอยู่เป็นผลทำให้การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมไม่สามารถดำเนินการให้เป็นไปตามความประสงค์ของการศึกษาได้ โดยเฉพาะปัญหาที่เกี่ยวกับผู้บริหาร ครูผู้สอน นักเรียนและงบประมาณได้ส่งผลไปสู่กระบวนการเรียนการสอนทำให้การจัดการศึกษามีปัญหาไปด้วย

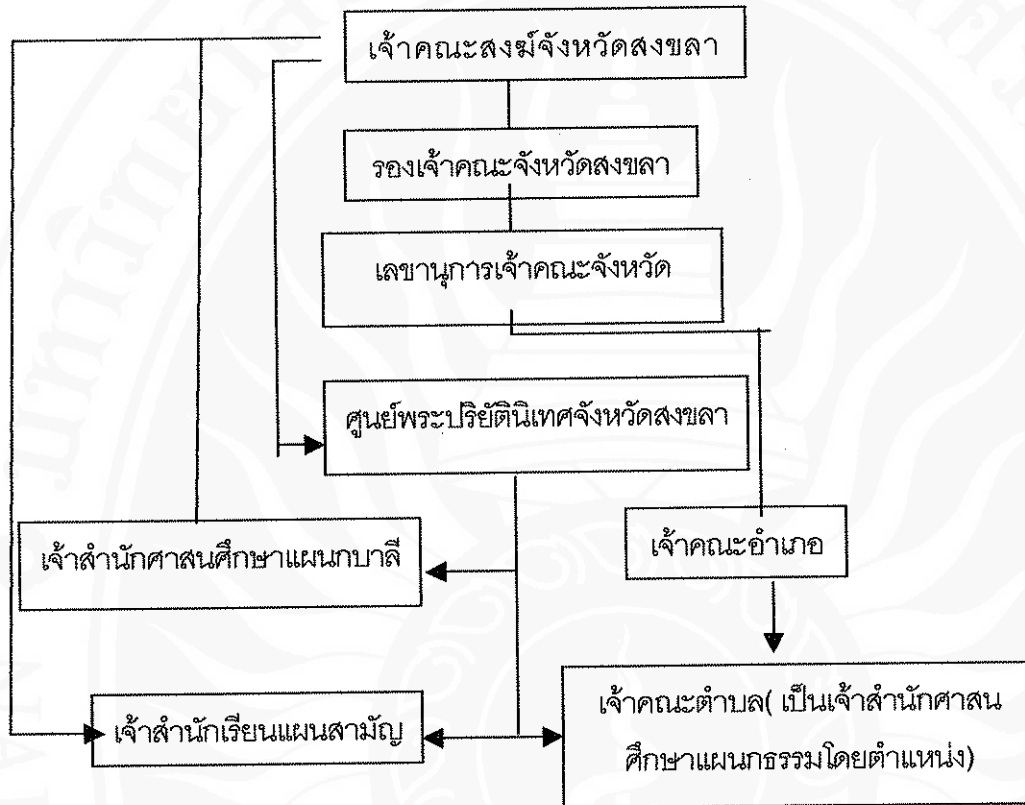
ในเรื่องปัญหาการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมในส่วนที่เกี่ยวกับปัจจัยทางการศึกษานั้นกล่าวได้ว่า แม้ผู้บริหารทั้งหลายจะพยายามปิดความรับผิดชอบด้านการจัดการศึกษาก็ตาม แต่โดยหน้าที่ของผู้ปกครองวัดและสำนักศาสนศึกษาด้วย ก็ยากที่จะปฏิเสธความรับผิดชอบในเรื่องการจัดการศึกษาเพราะเป็นหน้าที่โดยตรงที่ยากต่อการปฏิเสธ ปัญหาของผู้บริหารก็คือการไม่เข้าใจบทบาทที่แท้จริงของตน ขาดความคิดริเริ่ม ปล่อยปละละเลยไม่มีการติดตามประเมินผลการจัดการศึกษาในแต่ละปี ในส่วนของครูผู้สอนก็ยังกระจุกตัวอยู่ในวัดบางวัดจนเกินความจำเป็น ไม่มีการกระจายครูออก

ไปทำงานตามสำนักศาสนศึกษาที่ขาดแคลนครู ครูส่วนใหญ่มีความเป็นอยู่ในลักษณะที่ถูกทอดทิ้งมีสภาพที่เหมือนถูกปล่อยแพ ต้องทำงานและแก้ปัญหาทางการศึกษากันเอง ผู้บริหารเมื่อต้องการจะเปิดสำนักศาสนศึกษาก็ไม่เคยปรึกษาหารือกับครูผู้สอนหรือสำรวจความพร้อมของครูแต่มักทำกันตามความพอใจของตนเอง งบประมาณที่ทางกรมการศาสนาส่งมาเพื่อพัฒนาสำนักศาสนศึกษาที่ตกอยู่ที่ผู้บริหาร โดยตัวผู้บริหารไม่เคยลงมาดูแลหรือเรียกครูไปสอบถามความต้องการ อีกประการหนึ่งครูผู้สอนพระปริยัติธรรมในจังหวัดสงขลายังไม่สามารถรวมกลุ่มกันทำงานได้ เนื่องจากสาเหตุหลายประการ หลักสูตรก็ขาดการนำมาจัดทำเป็นแผนการเรียนการสอนให้ชัดเจน ขาดการผลิตเพิ่มเพื่อแก้ปัญหาด้านหลักสูตรให้แก่ผู้เรียน

2. ปัญหาด้านกระบวนการการศึกษาพระปริยัติธรรม

กระบวนการจัดการศึกษาของสำนักศาสนศึกษาในจังหวัดสงขลาพบปัญหาที่สำคัญคือ

2.1 ด้านเป้าหมายทางการศึกษา สำนักศาสนศึกษาหลายแห่งไม่สามารถจัดการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายได้เพราะขาดนโยบายการจัดการศึกษา คณะสงฆ์ในจังหวัดสงขลาไม่มีนโยบายด้านการจัดการศึกษาทั้งแผนกบาลี และแผนกนักธรรมที่ชัดเจน ทั้งระดับคณะสงฆ์และระดับสำนักศาสนศึกษา สำนักศาสนศึกษาไม่มีนโยบายสำหรับมอบหมายให้ครูนำไปปฏิบัติเพื่อจัดการเรียนการสอนให้บรรลุเป้าหมายตามที่ต้องการ ทำให้การจัดการศึกษาเป็นไปอย่างไร้จุดหมาย คณะสงฆ์ และสำนักศาสนศึกษามีเป้าหมายทางการศึกษาเพียงให้ผู้เรียนสอบได้เท่านั้น เพราะสำนักศาสนศึกษาหลายแห่งไม่ได้จัดให้มีการเรียนการสอนแต่ส่งนักเรียนเข้าสอบทุกปี สาเหตุมาจากผู้บริหารคณะสงฆ์ระดับสูงไม่มีโครงสร้างทางการศึกษาที่ชัดเจนปล่อยงานด้านการศึกษาให้อยู่ในความดูแลของฝ่ายปกครอง ทำให้โครงสร้างด้านการศึกษาของคณะสงฆ์ตกอยู่ในลักษณะเดียวกันกับคณะสงฆ์ส่วนใหญ่ดังแผนภาพประกอบดังนี้

แผนภาพ 5 การบริหารการศึกษาคณะสงฆ์จังหวัดสงขลา ที่มา : ศูนย์พระปริยัตินเทศจังหวัดสงขลา

จากโครงสร้างทางการศึกษาที่ไม่ชัดเจนทำให้เป้าหมายของการจัดการศึกษาไม่ชัดเป็นเพียงเพื่อให้ผู้เรียนสอบได้ จึงเป็นผลให้การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ในจังหวัดสงขลาที่มีลักษณะที่ตกต่ำลง นอกจากขาดนโยบายการจัดการศึกษาแล้วยังขาดเป้าหมายในการทำงาน สำนักศาสนศึกษาขาดนโยบายและไม่ได้กำหนดเป้าหมายในการทำงานที่ชัดเจน ทำให้บุคลากรคือครูผู้สอนในสำนักศาสนศึกษาต่างรูปต่างสอน ไม่มีการจัดตารางการเรียน การเปิด-ปิดโรงเรียนไม่มีการกำหนดที่แน่นอน การเรียนการสอนไม่มีการกำหนดแน่นอนว่า เมื่อเรียนไปถึงจุดไหนผู้เรียนผู้สอนควรดำเนินการอย่างไร สำนักศาสนศึกษาไม่มีปฏิทินการศึกษา ไม่มีนโยบาย และเป้าหมายทางการ

ศึกษาเพื่อมอบให้บุคลากรนำไปดำเนินการ ทำให้การทำงานของบุคลากรในโรงเรียนหรือสำนักศาสนศึกษาไม่มีความชัดเจน

2.2 ด้านการบริหารและการจัดการ พบว่า การบริหารงานบุคคลประสบปัญหาด้านการคัดเลือกบุคลากรคือ ครู เนื่องจากสำนักศาสนศึกษาทุกแห่งไม่มีการสอบคัดเลือกพระภิกษุสามเณรมาเป็นครูสอน เพราะมีข้อจำกัดทางด้านบุคลากรต้องแต่งตั้งครูอาจารย์โดยไม่มีการทดสอบความรู้ความสามารถ ความประพฤติ ก่อให้เกิดผลเสียต่อการเรียนการสอน และผู้เรียน การคัดเลือกคนทางพระพุทธศาสนาพระพุทธองค์จะทรงวางหลักเกณฑ์ไว้สำหรับการคัดเลือกบุคลากรที่จะเข้ามาในทางพระพุทธศาสนาเอาไว้อย่างรัดกุม คือ หลักของอันตรายิภรรม (ทีฆนิกาย มหาวรรค. เล่มที่ 4 ข้อที่ 142.) แต่สำนักศาสนศึกษาทุกแห่งในจังหวัดสงขลา ไม่มีโอกาสคัดเลือกผู้เรียนทั้งแผนกบาลี และแผนกนักธรรม เพราะผู้เรียนมีน้อยหากมีการคัดเลือกจะทำให้ไม่มีผู้เรียน เมื่อไม่มีโอกาสคัดเลือกผู้เรียนทำให้สำนักศาสนศึกษารับเอาบุคคลที่ไม่พึงประสงค์เข้ามาสู่ระบบการศึกษาและนำปัญหามาสู่สำนักศาสนศึกษา อีกประการหนึ่งคือ การพัฒนาครูสอน เนื่องจากสำนักศาสนศึกษาและคณะสงฆ์ไม่มีโครงการอบรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ ความชำนาญ สมรรถภาพ และเจตคติอันเหมาะสมให้แก่ครูผู้สอน ทำให้ครูผู้สอนไม่ได้รับการพัฒนาความรู้ความสามารถทัศนคติวิสัยทัศน์ทางการศึกษาอย่างเพียงพอ เพื่อนำไปพัฒนาผู้เรียน

สำหรับปัญหาการบริหารงานวิชาการ เกิดจากสำนักศาสนศึกษาทั้งแผนกบาลีและแผนกนักธรรมยังไม่มีการจัดงานวิชาการให้เป็นระบบตามขอบข่ายงานคือ งานทะเบียน ยังไม่มีผู้รับผิดชอบในการจัดทำรายชื่อของผู้เรียนอย่างเป็นระบบ ทำให้ไม่มีข้อมูลเพื่อใช้เปรียบเทียบสถิติผู้เรียนทั้งจำนวนผู้สมัครเรียน ผู้ออกก่อนกำหนดผู้เข้าสอบ ผู้สอบผ่านและผู้สอบตกในแต่ละปีเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงการเรียนการสอน งานการวัดและการประเมินผล ระดับสำนักศาสนศึกษายังไม่ได้ประเมินกันอย่างจริงจัง สำนักศาสนศึกษายังไม่มีกฎเกณฑ์ที่ชัดเจนเกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผลว่าจะประเมินผลอะไร ประเมินด้วยวิธีไหน หลังประเมินผลแล้วจะดำเนินการกับผู้ที่ไม่ผ่านเกณฑ์ประเมินอย่างไร ทำให้ครูสอนและผู้เรียนสับสน ส่วนการประเมินผลแผนกสามัญมีเกณฑ์ในการวัดผลและการประเมินผลที่แน่นอน ในส่วนของ

การเรียนการสอน อำนาจอยู่ที่ครูผู้สอนไม่มีการควบคุม ทำให้เกิดปัญหาเช่น ครูพอใจสอนก็สอน นักเรียนพอใจเรียนก็เรียน สำนักศาสนศึกษาแผนกธรรมไม่ได้จัดหาหนังสือคู่มือการเรียนการสอนตามระเบียบของกองธรรมสนามหลวงให้แก่นักเรียน ผู้เรียนต้องจัดหาซื้อหนังสือกันเองซึ่งที่ไม่ตรงกับหนังสือของกองธรรมสนามหลวงมาเรียน เป็นผลทำให้ผู้เรียนที่เข้าสอบนักธรรมชั้นโท และชั้นเอกสอบตกมาก กรณีตัวอย่างในปี 2545 นักธรรมชั้นตรีสอบตกร้อยละ 26.7 นักธรรมชั้นโทสอบตกร้อยละ 77.6 นักธรรมชั้นเอกสอบตกร้อยละ 36.0 หรือทั้งจังหวัดมีผู้สอบตกร้อยละ 40.4

ส่วนการบริหารงานธุรการ มีปัญหาด้านวัสดุอุปกรณ์และครุภัณฑ์ ซึ่งเกิดจากไม่มีการจัดซื้อจัดหาอย่างเป็นระบบ ไม่มีการจัดทำบัญชี หรือหมายเลขของวัสดุและอุปกรณ์ที่มีอยู่ให้ชัดเจน ไม่มีการจัดเก็บและดูแลเอาใจใส่ทำให้ชำรุดทรุดโทรมเร็ว ผู้บริหารนำไปใช้ผิดวัตถุประสงค์ คือนำไปใช้ส่วนตัวแล้วไม่ส่งคืน ทำให้ครูอาจารย์นักเรียนไม่มีใช้ และด้านอาคารสถานที่ เกิดจากสำนักศาสนศึกษาส่วนใหญ่ยังไม่มีอาคารเรียนที่เป็นสัดส่วน บางแห่งต้องให้ผู้เรียนนั่งเรียนใต้โคนไม้ ส่วนสำนักศาสนศึกษาที่มีอาคารโรงเรียนก็ยังคงขาดผู้รับผิดชอบในการดูแลรักษาความสะอาด ทำโรงเรียนสกปรกรกรุงรัง แก้วฉีกไม่เป็นระเบียบ โรงเรียนหรือสำนักศาสนศึกษาไม่มีถังไม่มีป้ายชื่อ แผนผังการดำเนินงาน ผู้บริหารบางสำนักศาสนศึกษานำอาคารของโรงเรียนพระปริยัติธรรมไปใช้เป็นที่พักของนักท่องเที่ยง ทำให้อุปกรณ์การเรียนการสอนที่มีอยู่ได้รับความเสียหาย ส่วนงานด้านสารบรรณยังไม่มี ความชัดเจน เพราะสำนักศาสนศึกษาทั้งแผนกบาลีและแผนกนักธรรม ไม่มีกลุ่มงานฝ่ายสารบรรณ ส่วนสำนักเรียนฝ่ายสามัญไม่มีปัญหาเพราะเป็นงานเล็กน้อยและมีการแต่งตั้งผู้รับผิดชอบ สำหรับงานสารสนเทศ สำนักศาสนศึกษาแผนกธรรมและบาลีทุกแห่ง ไม่มีกลุ่มงานสารสนเทศ ส่วนแผนกสามัญ โรงเรียนถาวรวิทยาลัย และโรงเรียนหลวงพ่อดิมประสิทธิ์วิทยามีการจัดกลุ่มงานสารสนเทศ แต่ไม่มีปัญหาในด้านบริหารเพราะเป็นเพียงกลุ่มงานเล็ก ๆ ไม่ยุ่งยากซับซ้อน ส่วนโรงเรียนพุทธวิทยา และโรงเรียนแสงทองวิทยาธรรม มีปัญหาเนื่องจากขาดบุคลากรมาดำเนินการ

จะเห็นได้ว่า การบริหารและการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลา ยังไม่เป็นระบบทั้งเรื่องบุคลากรและนโยบาย เพราะต่างวัดต่างจัดเพื่อรักษา

ประเพณีเพราะไม่มีการจัดการศึกษาในเชิงรุก ลักษณะการจัดการศึกษายังไม่เป็นเอกภาพการจัดการศึกษาทั้งสามแผนกไม่สัมพันธ์กัน เนื่องจากยังไม่มีผู้รับผิดชอบคอยประสานให้การจัดการศึกษามีความสัมพันธ์และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความสับสน สำนักศาสนศึกษาแผนกนักธรรมเปิดมากจนเกินความจำเป็นก่อให้เกิดปัญหาหลายด้านโดยเฉพาะด้านครูผู้สอน ทำให้การเรียนการสอนไม่มีประสิทธิภาพ ไม่สามารถสร้างพระภิกษุให้มีคุณภาพที่พร้อมเพื่อจะทำงานด้านการศึกษา

2.3 ด้านการเรียนการสอน แผนกบาลีและแผนกนักธรรม ยังเน้นการท่องจำมากกว่าการนำไปใช้ทำให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่าย ครูผู้สอนก็ให้ผู้เรียนท่องจำอย่างเดียว ไม่ได้สอนเพื่อใ้มน้ำาวให้ผู้เรียนรู้จักการวิเคราะห์ วิจัยกรณีเหตุการณ์ให้สมเหตุสมผล ทำให้ผู้เรียนมีแต่ความจำแต่ไม่เข้าใจหลักธรรมพอที่จะนำไปใช้ประโยชน์ได้ ทำให้การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลาไม่สามารถทำหน้าที่สองประการ คือหน้าที่ในการถ่ายทอดศิลปวิทยา และหน้าที่ในการชี้แนะให้ผู้เรียนรู้จักดำเนินชีวิตที่ดีงามสามารถพัฒนาและฝึกฝนตนเองจนถึงความสมบูรณ์ เพราะการเรียนการสอนได้ทิ้งแนวทางการจัดการศึกษาตามแนวพุทธ คือไม่ได้มุ่งสอนให้พระภิกษุสามเณรได้ปริญญาทางศาสนา(พระเทพเวที 2536 : 71, 78 - 80 , 95) อย่างแท้จริง ปัจจุบันการเรียนการสอนของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลา ยังมีปัญหาที่สำคัญคือ ขาดแคลนอุปกรณ์การเรียนการสอน ได้แก่เทคโนโลยีทางการศึกษา สื่อการเรียนการสอน และขาดการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน การเรียนการสอนแผนกธรรมและแผนกบาลียังยึดรูปแบบการสอนเดิม ๆ ไม่มีการพัฒนา และปรับปรุงให้เหมาะสมกับยุคสมัยและความต้องการของผู้เรียน การศึกษายังเน้นเชิงประวัติศาสตร์ และภาษาศาสตร์เพื่อนำไปสอบ ไม่ได้ศึกษาเชิงบูรณาการเพื่อนำไปใช้ในสังคม การศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลาที่ยึดปริมาณไม่ยึดคุณภาพตามส่วนกลาง ไม่มีการพัฒนาและปรับปรุงการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 เป็นผลให้การจัดการศึกษาของพระสงฆ์ในจังหวัดสงขลาอยู่อยู่กับที่ทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ

2.4 ด้านการวัดผลและการประเมินผล มีปัญหาที่สำคัญคือ ข้อสอบแผนกบาลีและแผนกแผนกบาลี ยังไม่เหมาะสมเพราะเนื้อหายังไม่ครอบคลุมทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย เนื่องจากผู้ออกข้อสอบและผู้สอนมิใช่คนกลุ่มเดียวกัน

ผู้สอนไม่ได้มีส่วนร่วมในการประเมินผลและการตัดสินการสอบได้สอบตกของผู้เรียน
ข้อสอบแผนกบาลียังวัดและประเมินด้านภาษาเป็นหลัก การตรวจก็ไม่มีมาตรฐานที่แน่นอน
นอนเป็นไปตามความพอใจของผู้ตรวจ เกณฑ์ในการสอบแผนกบาลีก็ยังคงใช้แบบเดิม
ๆ คือ ผู้เรียนสอบตกวิชาเดียวก็ทำให้วิชาที่เหลือก็ตกไปด้วย และการทุจริตการสอบก็
เป็นปัญหาที่สำคัญของการวัดผลและการประเมินผลการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมใน
จังหวัดสงขลา ทำให้ภาพพจน์ของการประเมินผลและคุณภาพของผู้เรียนตกต่ำลงใน
สายตาของชาวบ้าน จากการเข้าไปสังเกตพบว่า การสอบแผนกนักธรรมยังมีการทุจริต
กันในหลายสนามสอบคือสนามสอบอำเภอบางกล่ำ อำเภอเมือง และอำเภอสทิงพระ

นอกจากนี้การขาดสอบก็เป็นปัญหาประการหนึ่ง เพราะในแต่ละปีผู้
เรียนในสำนักศาสนศึกษาต่าง ๆ ในจังหวัดสงขลาขาดสอบค่อนข้างมากทั้งแผนกบาลี
และแผนกนักธรรม ในปีการศึกษา 2545 ผู้เรียนแผนกธรรมผู้ขาดสอบร้อยละ 34.6
ผู้เรียนแผนกบาลีขาดสอบร้อยละ 24.3 ส่วนการสอบตกของผู้เรียนก็นับเป็นปัญหาที่
สำคัญของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี และแผนกธรรม เพราะทางแม่กองทั้ง
สองแผนกกำหนดเกณฑ์ประเมินผู้สอบได้ไว้สูงคือ แผนกธรรมมีคะแนน 400 คะแนน ผู้
สอบได้คะแนน 280 คะแนนขึ้นไปหรือประมาณร้อยละ 70 ขึ้นไปจึงจะสอบผ่าน ส่วน
ในแผนกบาลีวิชาแปลมคธเป็นไทย และแปลไทยเป็นมคธ วางเกณฑ์ในการประเมิน
ผลไว้สูงมากคือ หากทำผิดเกิน 12 คะแนนปรับตก และตกเพียงวิชาใดวิชาหนึ่งก็ถือว่า
สอบตกทั้งหมด สำหรับผู้เรียนในสำนักศาสนศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลา
แผนกธรรมในปีการศึกษา 2545 มีผู้สอบตกร้อยละ 40.4 โดยนักธรรมชั้นโทมีผู้สอบ
ตกร้อยละ 77.6 นักธรรมชั้นเอกมีผู้สอบตกร้อยละ 36.0 ส่วนนักธรรมชั้นตรีมีผู้สอบ
ตกร้อยละ 26.7 ส่วนแผนกบาลี ในปีการศึกษา 2545 มีผู้สอบตกร้อยละ 60.60
ชั้นที่ไม่มีผู้เรียนสอบได้คือประโยค ป.ธ. 7 ส่วนชั้นที่มีผู้ตกน้อยที่สุดคือ ชั้นประโยค ป.ธ.
3 ซึ่งจำนวนผู้สอบตกแผนกบาลีประจำปีการศึกษา 2545 สรุปได้ดังนี้

ตาราง 7 จำนวนผู้ขาดสอบและสอบตกแผนกบาลีปี 2545

ชั้นประโยค	ส่งสอบ	ขาดสอบ	ขาดสอบร้อยละ	สอบจริง	สอบตก	สอบตกร้อยละ
ประโยค1-2	115	34	29.56	81	61	75.30
ประโยคป.ธ.3	24	1	2.56	38	14	36.84
ประโยคป.ธ.4	21	5	21.73	18	9	50.00
ประโยคป.ธ.5	19	4	20.00	16	10	62.50
ประโยคป.ธ.6	11	3	27.27	8	3	37.50
ประโยคป.ธ.7	8	1	50.00	1	1	100
ประโยคป.ธ.8	8	5	62.50	3	2	66.66
ประโยคป.ธ.9	-	-	-	-	-	-
รวม	218	53	24.31	165	100	60.60

ที่มา : สำนักงานเลขาธิการแม่กองบาลีสนามหลวง 2545

จะเห็นได้ว่า ปัญหาด้านนโยบายทางการศึกษาเกิดจากคณะสงฆ์ไม่มีการนำนโยบายระดับสูงมาปรับปรุงใช้ให้เหมาะสมกับพื้นที่ มติของคณะสงฆ์จังหวัดที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษามักขาดการนำไปสานต่อหรือติดตามผลอย่างใกล้ชิด การบริหารและการจัดการศึกษาก็ขาดการนำมาปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม ขาดกลุ่มวิชาการเพื่อทำหน้าที่แนะนำด้านหลักสูตร การเรียนการสอนสำนักศาสนศึกษาร้อยละ 80 ยังไม่มีโรงเรียนพระปริยัติธรรมที่เป็นสัดส่วน อุปกรณ์การเรียนสำหรับใช้ในการค้นคว้าเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ครูและผู้เรียนยังมีการขาดแคลน เมื่อทางสำนักศาสนศึกษาไม่สนใจหรือไม่สามารถจัดการศึกษาได้อย่างเต็มที่ผลเสียที่ตามมาก็คือ ผู้เรียนสอบตก ขาดสอบของผู้เรียนในแต่ละปีจากตารางยังมีจำนวนที่สูงแต่คณะสงฆ์ไม่ได้นำผลการประเมินดังกล่าวมาทำการแก้ไขปรับปรุงการเรียนการสอน เพื่อให้จำนวนผู้ขาดสอบและผู้สอบตกให้ลดน้อยลง เพิ่มจำนวนผู้สอบได้ให้มากขึ้นและแก้ไขปัญหาคารทุจริตให้ลดน้อยลง

3. ปัญหาด้านผลผลิตทางการศึกษาพระปริยัติธรรม

ปัจจุบันประชาชนให้ความสนใจต่อการศึกษาแผนกนักธรรม และแผนกบาลีน้อยลง เพราะมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของประชาชนน้อยลง เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความเจริญก้าวหน้าทางสังคม ทำให้คนรุ่นใหม่ในสังคมไทยไม่เกิดความรู้สึกว่า การศึกษาของพระสงฆ์มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในสังคมอย่างไร และสังคมเองก็ให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาของพระสงฆ์น้อยลง การจัดการศึกษาของพระสงฆ์ในจังหวัดสงขลาในปัจจุบันก็ได้รับการวิจารณ์ทั้งจากพระภิกษุ และประชาชนโดยทั่วไปว่า ไม่มีศักยภาพเพียงพอที่จะพัฒนาพระภิกษุตามเนรให้อยู่ในฐานะเป็นผู้นำทางสติปัญญาให้กับประชาชน และอยู่ในฐานะเป็นผู้สืบต่ออายุของพระพุทธศาสนาได้อย่างภาคภูมิใจตามที่สังคมตั้งความหวังไว้ ปัญหาจากผลผลิตทางการศึกษาของผู้เรียนพระปริยัติธรรมในจังหวัดสงขลา คือ ด้านปริมาณและคุณภาพของผู้เรียน ปัจจุบันจำนวนผู้เรียนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกนักธรรม และแผนกบาลีน้อยลงและลดลงทุกปี ในส่วนของคุณภาพของผู้เรียน ผู้บริหารคณะสงฆ์ได้มีข้อสังเกตว่า ปัจจุบันพระภิกษุที่สำเร็จการศึกษายังไม่มีคุณภาพเพียงพอที่จะรักษาพระพุทธศาสนาในสภาพสังคมในปัจจุบัน และในปัจจุบันประชาชนในจังหวัดสงขลาหันมาสนใจพระพุทธศาสนามากขึ้นทั้งด้านการศึกษา และการปฏิบัติกรรมฐาน ทางรัฐก็นำเอาหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนามาบรรจุไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอนของสถาบันการศึกษามากขึ้น แต่สำนักศาสนศึกษา ก็ยังไม่สามารถผลิตศาสนบุคคลเพื่อสนองความต้องการของทางสังคมได้ ศาสนบุคคลที่ผลิตออกมาในปัจจุบันก็ไม่มีคุณภาพพอที่จะนำความรู้ที่เล่าเรียนมาถ่ายทอดหรือสั่งสอนแก่ประชาชนได้ เพราะการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไม่มีการวางแผนว่าจะผลิตผู้เรียนให้ออกไปรับใช้สังคมในด้านใด

สำหรับความเชื่อมั่นและการนำไปใช้ประโยชน์ของผู้เรียน ปัจจุบันประชาชนและหน่วยงานต่าง ๆ ไม่ยอมรับวุฒิการศึกษาของพระสงฆ์ เพราะการศึกษาของคณะสงฆ์ทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลีไม่ได้รับการปรับปรุงมานาน ซึ่งต่างจากฝ่ายอาณาจักรที่ได้รับการพัฒนาอยู่ตลอดเวลา แต่การศึกษาของพระสงฆ์ยังหยุดอยู่กับที่ทั้งรูปแบบการเรียนการสอน และการประเมินผล ทำให้ประชาชนไม่เชื่อมั่นต่อพระ

ภิกษุสามเณรผู้เรียนที่สำเร็จการศึกษาจากแผนกนักธรรม และแผนกบาลี และด้านการนำไปใช้ประโยชน์ พระภิกษุสามเณรส่วนใหญ่นำประโยชน์ที่ได้จากการศึกษาไปใช้เฉพาะส่วนตนคือ การเรียนต่อตามสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ส่วนประโยชน์เพื่อพระพุทธศาสนาได้แก่ การเผยแผ่หลักธรรม การนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาไปถ่ายทอดแก่พระภิกษุสามเณรหรือประชาชน และการประพฤติปฏิบัติยังมีน้อย สังเกตได้จากข้อวัตรปฏิบัติของพระภิกษุสามเณรในสำนักศาสนศึกษาทั่วไปที่ยังห่างไกลจากหลัก ศีลสมาธิ และปัญญา

ในเรื่องผลผลิตหรือผู้เรียนที่สำเร็จการศึกษา ปัจจุบันจำนวนพระภิกษุสามเณรที่เข้าเรียนในชั้นเรียนตามสำนักศาสนศึกษาต่าง ๆ ลดน้อยลง แต่มีผู้ที่สอบโดยไม่เข้าเรียนมากขึ้น จึงส่งผลให้คุณภาพของผู้ที่สำเร็จการศึกษาออกมาต่ำกว่ามาตรฐาน เพราะไม่สามารถออกมาทำหน้าที่เพื่อสานต่องานทางด้านการศึกษาได้ ในส่วนของประชาชนก็ให้การสนับสนุนหรือให้ความสำคัญกับการศึกษาของพระสงฆ์น้อยลง เพราะพระสงฆ์เองมีส่วนทำให้คุณค่าของการศึกษาลดลงเนื่องจากการปล่อยปละละเลยไม่ส่งเสริมสนับสนุนนำเอาสิ่งที่ได้จากการศึกษามาใช้ให้เกิดประโยชน์กับพระพุทธศาสนา เนื่องจากสภาพที่เป็นจริงพระภิกษุสามเณรยังนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาพระปริยัติธรรมมาพัฒนาตนเอง พัฒนาการศึกษา และพัฒนาพระพุทธศาสนาน้อยเมื่อนำไปเทียบกับการนำประโยชน์ไปใช้ส่วนตัว